

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

FAKÜLTƏ: *“Əmtəəşünaslıq”*

İXTİSAS: *“İstehlak mallarının ekspertizası və marketinqi”*

BURAXILIŞ İŞİ

MÖVZU: *“Uşaq oyuncaqlarının sanitar-gigiyenik xassələrinin ekspertizası”*

İŞİN RƏHBƏRİ: *b/m. Q.Z.Cabbarova*

TƏLƏBƏ: *Mərdiyev Xaqani Əyyub*

BÖLMƏ: *azərbaycan*

QRUP: *314*

“TƏSDİQ EDİRƏM”

KAFEDRA MÜDİRİ:

prof.Ə.P.HƏSƏNOV

“ _____ ”

BAKI – 2015

MÜNDƏRİCAT

	Səh.
Giriş	3
I. NƏZƏRİ İCMAL	
1.1. Uşaq oyuncaqlarının keyfiyyətini formalaşdıran amillər	8
1.2. Uşaq oyuncaqlarının keyfiyyətinə qoyulan ümumi və spesifik tələblər	11
1.3. Uşaq oyuncaqlarının əsas keyfiyyət göstəricilərinin xarakteristikası	19
1.4. Uşaq oyuncaqlarının sanitar-gigiyenik xassələri	21
II. TƏCRÜBİ HİSSƏ	
2.1. İstehlak bazarına daxil olan uşaq oyuncaqlarının təsnifatı və çeşidi	24
2.2. İstehlak bazarına daxil olan uşaq oyuncaqlarının keyfiyyətinin itirilməsi xüsusiyyətləri və faizinin hesablanması	34
2.3. İstehlak bazarına daxil olan uşaq oyuncaqlarının keyfiyyətinin ekspertizası	41
Nəticə və təkliflər	45
İstifadə edilmiş ədəbiyyat	49

GİRİŞ

Oyuncaq istehsalının tarixi qədim bir dövrü əhatə edir. Qədim oyuncaqların məzmunu və tərtibatı ilə məşğul olan arxeoloqlar aparılmış qazıntılara əsasən sübut etmişlər ki, oyuncaqların məzmunu, hər şeydən əvvəl, cəmiyyətin maddi həyatı ilə, onların mədəniyyətinin inkişafı ilə təyin edilir.

Oyuncaqlarda, həmçinin xalqın iş fəaliyyətini, məişətini, onu əhatə edən həyatın əksini göstərmək olur.

Uşaqların oyuncaqlardan düzgün, məqsədəuyğun istifadə etməsi təlimçinin və ata-ananın oyuncağın pedaqoji məqsədini bilmək və onun böyük emosional təsirini dərk etməkdən asılıdır. Bu məqsədlə oyuncaqların hansı məqsədlə istehsal olunduğunu, uşağın həyatında onun rolunu və həmçinin uşağın yaşı ilə uyğun olaraq onun təyinatını təbliğ etmək lazımdır.

Oyuncaqlar müxtəlif materiallardan hazırlandığı üçün məhz bu materialların keyfiyyətli olması da oyuncaq istehsal edən müəssisələr qarşısında qoyulan əsas şərtlərdən biridir. Oyuncaqlarda baş verən nöqsanları əsasən bu sahədə çalışan ekspertlər müəyyən edir.

Hazırkı dövrdə oyuncaqların çeşidinin və keyfiyyətinin yoxlanması vacib və ən ümdə məsələlərdən biridir. Məhz buna görə də «Uşaq oyuncaqlarının sanitar gigiyenik xassələrinin ekspertizası» adlı yazılmış buraxılış işi aktual xarakter daşıyır.

Oyuncaq istehsal edən müəssisələr başqa iqtisadi rayonlarda, başqa ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda da fəaliyyət göstərir. 1960-cı ildən Bakı şəhərində oyuncaq fabrikinin iki sexi olmuşdur. 80-ci illərdə isə 12 oyuncaq sexi fəaliyyət göstərirdi. Hazırda isə bu fabrikdə oyuncaq istehsal edən 1 sex fəaliyyət göstərir.

Müstəqillik əldə etmiş Azərbaycan Dövləti öz əhalisinin qayğısına qalır. Onların nəinki rifahını yaxşılaşdırmaq, hətta yüksək keyfiyyətli istehlak malları ilə təmin olunması üçün bütün imkanlardan istifadə edir. Müstəqilliyimizin 10 ili ərzində bütün mal nümunələri ilə yanaşı, uşaq oyuncaqlarına da daha çox diqqət verilir. Bu da müasir dövrün tələbidir. Çünki ölkənin gələcəyi bir müddət uşaq saydığımız gələcəyin cavanları ölkəni idarə edəcək şəxslər olacaqlar. Buna görə də biz elə hərəkət etməliyik ki, dahi pedaqoq Makarenkonun dediyi kimi: «Uşaqlar düzgün tərbiyə olunmaqla yanaşı sağlam böyüsünlər». Çox düzgün deyilmişdir ki, sağlam bədəndə sağlam ruh olar. Bunları nəzərə alaraq, mənim seçdiyim mövzu nəinki bu gün üçün, hətta gələcəkdə də aktual olan mövzulardan biri olacaqdır.

Tədqiqatın obyektini kimi aydındır ki, uşaq oyuncaqlarının müxtəlif çeşidləri götürülmüşdür. Bizə məlum olduğu kimi, oyuncaqların əksəriyyətini plastik kütlədən, metaldan, lifli materiallardan, rezindən və meşə materialından olan oyuncaqlar təşkil edir. Lakin uşaq oyuncaqları üçün hətta şüşədən də istifadə edirlər. Buraxılış işində bu materialların əksəriyyətindən hazırlanmış oyuncaqların təhlil edildiyini nəzərə alsaq, tədqiqatın obyektini kimi ticarət təşkilatının götürülməsi məqsədəuyğundur. Deyilənləri nəzərə alaraq, Bakı univərmağının və Mərkəzi univərmağın uşaq oyuncaqları satan şöbələrini obyekt kimi seçmişik. Tədqiqatın bu obyektlərdə aparılması bizə imkan verir ki, iş barədə düzgün elmi nəticə əldə edək.

Müasir dövr elmi-tədqiqat dövrüdür. Geniş çeşiddə müxtəlif adlarda istehsal olunmuş oyuncaqlar adi mexanikləşdirilmiş, elektriklişdirilmiş, avtomatlaşdırılmış, hətta kompüterin köməyi ilə işlədilən olurlar. Buna görə də onların keyfiyyətinin tədqiqi müxtəlif üsullar ilə aparılır. Deyilənlərə baxmayaraq, tədqiqat üçün biz qüvvədə olan laboratoriya üsuluna, orqanoleptik üsula, ekspert üsuluna, seçmə üsula və başqalarına üstünlük vermişik. Bunların dəqiq icrası üçün nəinki texniki sənədlərin imkanlarından istifadə olunub, hətta 2001-ci ildə nəşr olunmuş

«Qeyri-ərzaq mallarının laboratoriya tədqiqatı» dərslisinin 439-cu səhifəsində verilmiş tədqiqat metodlarından ətraflı istifadə edilmişdir.

Orqanoleptik üsul isə insanların dünya görüşündən, ixtisasından, yaşından, ailə tərkibindən asılı olaraq dəyişdiyini nəzərə alaraq bu üsul ilə yoxlama yalnız oyuncaq satan şöbələrdə oyuncaq alan valideynlərin və uşaqların fikrini öyrənməklə aparılmışdır. Nəticə, tədqiqatçı kimi bizim fikrimizi tamamlayır.

Tədqiqat metodu haqqında ətraflı məlumat buraxılış işində öz əksini tapır.

Məlum olduğu kimi, oyuncaqların yaş prinsipinə əsasən qruplaşdırılmasında yaş məhdudiyətliyi qoyulmamışdır. Yəni yaşından asılı olmayaraq, bütün vətəndaşlar oyunlarda, oyuncaqlardan, kompyuterlərdən, konstruksiyalardan istifadə etməklə öz vaxtlarını səmərəli keçirə bilirlər. Buna görə də kiçik yaşlı uşaqlar üçün ətraf mühitə münasibət, say öyrənmək, hərfləri tanımaq, fiqurları seçmək üçün müasir oyun və oyuncaqlar hazırlanır ki, bu da elmi-texniki tərəqqinin bu sahədəki yeniliklərini özündə əks etdirir. Buna aid aşağıdakı bir neçə misal göstərmək istədim. Son məlumatlara əsasən Yaponiyada hazırlanmış robot pişik 120.000 dollar qiymətləndirilmişdir. Bu oyuncaq, demək olar ki, yaşlı adamların marağına səbəb olan son elmi nailiyyətdir. Yalnız onun xəzi üçün (tük örtüyü) böyük elmi-tədqiqat institutları, elmi-tədqiqat işləri aparmış və yüksək nailiyyət əldə etmişlər (hətta pişiklərin edə bilmədiyi prosesləri icra edir). Kompyuterləşdirmə uşaq oyuncaqlarından da yan keçməmiş uşaqlar üçün maraqlı proqramlar hazırlanmış onlar kütləvi satışa buraxılmışdır. İşdə elmin bu sahədəki yenilikləri ətraflı öz əksini tapmışdır.

İşin sonunda verilmiş təkliflər istehsalatda və ticarətdə nəzərə alınarsa mütləq iqtisadi cəhətdən səmərə əldə etmək olar. Mənəvi cəhətdən isə tədqiqatın nəticəsini gələcək cavanların vətənə bağlılığı, dünya görüşünün genişliyi, mədəni səviyyəsinin yüksəkliyi ilə müqayisə etmək və bunlara nail olmaq üçün əsas hesab etmək olar. Uşaq oyuncaqları hətta körpələrin təhsilində müsbət təsir göstərir.

Oyuncaqlar – uşaqların hər tərəfli inkişafına xidmət edən, onların əyləndirən, onlarda əqli, mənəvi, estetik və fiziki vərdişlərin əsasını yaradan əşyalardan ibarətdir.

Vaxtının çox hissəsinin oyuncaqlarda birlikdə müxtəlif oyuncaqlarla keçirən uşaq, onu əhatə edən mühitin dəyişikliklərin izləyir. Təbiət hadisələri ilə tanış olur, xassələrini öyrənir.

Oyuncaqlar uşaqların nitqinin, düşüncəsinin və bədii yaradıcılığının rüşeymlərini əmələ gətirir və formalaşdırır.

Oyuncaqların meydana gəlməsi və inkişafı çox qədim dövrləri əhatə edir.

Qədim oyuncaqların məzmunu və tərtibatı ilə məşğul olan arceoloqlar qazıntılara əsasən sübut etmişlərini, oynucaqların məzmununu hər şeydən əvvəl, cəmiyyətin maddi həyatı ilə onların mədəniyyətinin inkişafı ilə təyin edilir.

Bu dövrlərdə uşaqların tərbiyəsinin forma və metodlarının inkişafı onları əhatə edən ictimai istehsal üsulu ilə bağlı olmuşdur. Hələ qədim dövrdən insanlar dini məqsədlər üçün müxtəlif materiallardan olan heykəllərdən istifadə edirdilər. Misirdə, Hindistanda və Yunanıstanda Allaha inananlar gildən hazırlanmış insan və heyvan fiqurlarına aiddir, onlara sitayiş edirdilər.

Lakin, sonralar görürlər ki, bu heykəllərlə uşaqlar getdikcə daha çox maraqlanırlar və onlarla əylənirlər.

Artıq müxtəlif materiallardan hazırlanmış heykəllərdən uşaqları əyləndirmək üçün, onları yaratdıqları ictimai quruluşa uyğun bir insan kimi tərbiyə etmək üçün istifadə etməyə başladılar.

Müxtəlif materiallardan oyuncaq hazırlanmağa başladılar. Məsələn: keramikadan, ağacdan, metaldan, kartondan, rezindən və plastik materiallardan istifadə edirlər.

Müxtəlif ölkələrdə müasir çeşiddə, uşaqların diqqətini cəlb edən və onların marağına səbəb olan oyuncaqlar, gələcəklər hazırlayırlar.

Oyuncaqlar hazırlanarkən, uşaqların səhhətinə zərər verə bilməyən materiallardan istifadə olunmalıdır. Çünki, uşaqlar bizim gələcəyimizdi.

Hal-hazırda ölkəmizdə uşaqlara ciddi diqqət yetirilir. Uşaqların sağlam böyüməsi, milli ruhda tərbiyə olunması, geniş dünya görünüşü olması, çevik-badarıqlı nəslin yetişdirilməsi üçün ölkə rəhbərliyi də bu istiqamətdə böyük işlər görür.

Buna misal olaraq «2009-cu ilin uşaq ili elan» olunmasını göstərmək olar.

I. NƏZƏRİ İCMAL

1.1. Uşaq oyuncaqlarının keyfiyyətini formalaşdıran amillər

«**Ekspertiza**» - elm, texnika, iqtisadiyyat, ticarət və digər sahələrdə həlli xüsusi bilik tələb edən hər hansı məsələnin tədqiqidir.

Ekspertiza artıq uzun illərdir ki, malların keyfiyyətinin qiymətləndirilməsində tətbiq edilir. Təxminən 90-cı illərdən başlayaraq müstəqil tədris fənni kimi bu sahədə peşəkar biliklərin yönəldilməsi başlamışdır ki, bu da bazar iqtisadiyyatının inkişafı və bununla əlaqədar kommersiya fəaliyyətinin obyektinə kimi əmtənin daha dərinədən öyrənilməsi zəruriyyətindən irəli gəlir.

Əmtə ekspertizası – ekspert tərəfindən mala verilən əsaslı xasiyyətnamə, eləcə də son nəticə olan əmtə dövrüyyəsi prosesində qərarların qəbulu üçün müstəqil və səlahiyyətli nəticələrin verilməsidir.

Ekspertiza apararkən əmtə xarakteristikasının əsasını təşkil edən hər şey: çeşid, keyfiyyət, dəyər və ya onların bir hissəsi qiymətləndirilir.

Ekspertiza respublikamızda bədii konstruksiyalaşdırmanın yaranması ilə bağlı olaraq daha intensiv inkişaf etməyə başlamışdır. Müasir dövrdə malların keyfiyyətinin ekspertizası təkcə ticarətdə və dizaynda deyil, yeni növ mal buraxan sənaye sahələrində də müvəffəqiyyətlə tətbiq edilir.

Ekspertizanın köməkliyi ilə satışı daxil olan malların keyfiyyətinin normativ texniki sənədlərin tələblərinə uyğunluğu yoxlanılır, keyfiyyətsiz mallar aşkar edilir, əhəlinin tələbinin ödənilməsi səviyyəsi müəyyənləşdirilir.

Satışı daxil olan oyuncaq malları mədəni mallar qrupu daxilində ayrıca bir qrup təşkil edir. Bu qrup mallar gələcəyin qurucusu olan uşaqların ağılının, psixologiyasının, tərbiyəsinin formalaşmasında əsas vəsaitdir. Bu haqda V.Q.Belinski yazmışdır: «İnsanlığın ilk elementlərindən biri olan hissiyyat uşaqlarda incədir, hansı ki, onu elə ilk yaşlarından inkişaf etdirmək lazımdır. Bu hissiyyatı ancaq oyuncaqlar, yəni onun qəşəng tərtibatı, bərabər proporsiyası, əlvan və yaxşı rənglənməsi ilə inkişaf etdirmək olar».

Lakin təəssüflər olsun ki, oyuncaq mallarının inkişafı səviyyəsinə, statistik rəqəmlərinə respublikamız üzrə nəzər yetirdikdə bu, heç də qənaətbəxş deyildir.

Oyuncaq mallarının keyfiyyətini formalaşdıran amillərə, oyuncaqların layihələndirilməsi, modelləşdirilməsi, hazırlanma keyfiyyəti, xammalı və strukturu aiddir. Oyuncaqlar uşaqların ən sevimli dostlarıdır. Bunun üçün də, uşaqlar oyuncaq seçərkən öz zövqlərinə uyğun, müxtəlif formalı oyuncaqlar alırlar.

Oyuncaq alarkən uşaqlar ən çox oyuncaqların modelinə fikir verirlər. Bu səbəbdən də oyuncaq hazırlanarkən uşaqların zövqü nəzərə alınmalıdır. Müasir oyuncaqlardan, «Barbi», «Benten» və s. oyuncaqlar istehsal olunur.

Oyuncaqların modeli ilə yanaşı, bunların hazırlanma texnologiyasına və xammalına da fikir verilir.

Xam materialına görə uşaq oyuncaqları aşağıdakı materiallardan hazırlanır: ağacdən; metaldən; kartondan; keramikadan; rezindən və s.

1. Ağacdən hazırlanan oyuncaqlar öz texniki xüsusiyyətlərinə görə dülgər, doğrama və hörülmə növlərinə bölünür. Dülgər oyuncaqlarının istehsalı üçün şam, küknar, palıd və s.-dən istifadə edilir. Ağac yaxşı qurudulur, onun yığılması 15-16% olur. Bu oyuncaqlar üçün istifadə edilən ağac və ya taxtanın üstü düyünlü olmamalıdır, çünki düyün tez çürüyür, sökülür və yeri deşik qalır.

Həm də düyünlü taxta möhkəm olmur. Rəng çəkilən zaman həmin düyün itmir, oyuncağa pis görkəm verir. Ağac oyuncaqlar 2 qrupa bölünür.

1) Köhnə üsulla hazırlanmış sxematik formalı oyuncaqlar;

2) Mürəkkəb üsulla hazırlanmış bədii formalı oyuncaqlar.

Səsverən oyuncaqlar şam, küknar ağaclarından hazırlanır.

2. Metaldən hazırlanan oyuncaqların istehsalında isə qara, ağ jest dəmirindən, təbəqə və polad məftillərdən, dəmir trubalardan və s. istifadə edilir.

Bundan başqa, alüminiumdan, duralüminiumdan, misdən və s.-dən istifadə edilir. Jestdən hazırlanmış oyuncaqlar şamplanırlar. Şamplanmış detallar qurğuşun vasitəsilə lehimlənərək bir-birinə birləşdirilir.

Yüngül lehimlənmiş metal oyuncaqlar xüsusi formalarda hazırlanır. Bu formalara uşaq tüfəngləri, insan və heyvan fiqurları hazırlanır. Alüminiumdan isə uşaq qab-qacağı hazırlanır.

Misdən isə əsasən musiqili oyuncaqlar hazırlanır. Torpaq ilə oynamaq üçün oyuncaqlar, qısa dəstəkli lapatkalar, müxtəlif ölçülərdə silindr və konusşəkilli vedrələr hazırlanır.

3. Karton oyuncaqlar. Bu qruppaya daxil olan oyuncaqlar kartondan və doğranmış, kleylənmiş, təbaşirli kağızlardan hazırlanır. Bu oyuncaqlar yapışdırma üsulu ilə düzəldilir. Sonra isə soyuq və isti üsulla ştamplanır.

Bu oyuncaqların forması sadədir və onlar 2 hissədən ibarət olur. Bu hissələrdən biri oyuncağın qıçları, o biri hissəsi isə bədənin yerdə qalan hissəsi üçündür.

Kartondan hazırlanmış oyuncaqlara quş, toyuq, xoruz, cücə, qaz və s. göstərmək olar. Bunları tək-tək hazırlayırlar.

4. Keramikadan hazırlanan oyuncaqlar. Bütöv oyuncaqlar bir neçə üsulla hazırlanır:

Yapma üsul – məmulat gipsli və ya metal formalarda əl üsulu ilə formaya salınır. Bu da 2 yarım hissədən ibarətdir. Sonra məmulat yapışdırılır, qurudulur və yandırılır. Tökmə üsulu ilə formalaşmada duru forfor kütləsinin yenidən tökülür və formadan içiboş məmulat çıxarılıb, qurudulmağa və yandırılmağa verilir.

Press altında ştamplama – forforlu, gilli kütlə metal formaya qoyulur. Onlara əlif yağı çəkilir və soyuq üsulla pres altında ştamplanır. Sonra ştamplanmış məmulat qurudulur və yandırılır.

Son illərdə oyuncaqlar istehsalında plastik kütlələrdən daha geniş istifadə edilir. Plastik kütlədən geniş çeşidli oyuncaqlar istehsal olunur. Bütün adlarda olan oyuncaqlara da təbii xammaldan hazırlamaq olar.

5. Rezin oyuncaqlar. Başqa xammaldan hazırlanmış oyuncaqlar kimi rezin oyuncaqlara da tələbat böyükdür. Rezin oyuncaqlar da təbii və s. süni kauçukdan hazırlanır. Onun rezinə çevrilməsində əlavə xammallardan istifadə olunur. Rezin oyuncaqların çeşidi çox genişdir. Ondan müxtəlif təyinatlı mallar hazırlamaq

mümkündür. Buna görə də belə oyuncaqların hazırlanmasında yapışdırma, ştamp, tökmə, pres üsulundan geniş istifadə olunur.

Top, şar halında hazırlanan rezin oyuncaqlar və müxtəlif fiqurlar havasız da hazırlana bilər. Belə oyuncaqlar isə istehlakçı tərəfindən hava ilə doldurulduqda lazımi formaya düşür.

1.2. Uşaq oyuncaqlarının keyfiyyətinə qoyulan ümumi və spesifik tələblər

Bütün mal nümunələri kimi oyuncaqların da keyfiyyətinə ciddi fikir verilir. Bu qrup malların istehlakçısı uşaqlar olduğuna görə dövlətimiz oyuncaqların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına daim nəzarət edir. Oyuncaqlar müxtəlif xammaldan hazırlanıqları üçün və istehlakçıları uşaqlar olduğu üçün oyuncaqların keyfiyyətinə nəzarət olunur və texniki sənədlərə cavab verməlidir. Oyuncaqların keyfiyyətinə verilən tələblər dedikdə, isə estetik tələblər, gigiyenik tələblər, ergonomik tələblər, etibarlılıq və s. başa düşülür.

Estetik tələb dedikdə – oyuncaqların estetik görünüşü, forması, xarici tərtibatını və s. başa düşülür. Estetik tələbdə uşaqların zövqü nəzərə alınır. Oyuncaqların içərisində qız uşaqlarının ən çox sevimli oyuncaqları gəlinciklər olur.

Bunun üçün də gəlinciklər hazırlanarkən onların saçlarının quruluşu, rəngi, formasına, geyimlərinə fikir verilir.

Oğlan uşaqlarının maraqla oynadıqları oyuncaqlar maşın və tanklar, silah oyuncaqları, döyüş xarakterli, qəhrəmanların oyuncaqlarıdır. Bunun üçün də oyuncaqlar hazırlanarkən onların görünüşünə, modelinə və müasir çeşidinə fikir verilir.

Ergonomik tələbləri isə – oyuncaqların uşaqlar tərəfindən istifadəsi zamanı rahatlığını təmin edir. Ergonomik tələblər, həmçinin gigiyenik, psixoloji tələblərə

bölünür.

Gigiyenik tələblər dedikdə isə oyuncaqların uşaqların səhhətinə ziyan olub-olmamasını, təhlükəsizliyi başa düşülür. Bu səbəbdən də uşaqlara oyuncaq alarkən onun gigiyenik qaydalara cavab verməsinə diqqət yetirməliyik. Çünki, hal-hazırda ölkəmizə xarici ölkələrdən, xüsusən də Çindən müxtəlif oyuncaqlar gətirilir.

Mütəxəssislərin qənaətinə görə əsasən Çindən gətirilən oyuncaqların çoxu sənaye tullantılarından hazırlanıb ixrac olunur.

Bu da uşaqların zəhərlənməsinə, mənşəyi məlum olmayan xəstəliklərin yaranmasına səbəb olur.

Mütəxəssislərin məlumatına görə, Türkiyə, Almaniya, Kanada dünyanın əksər ölkəsində 19 milyon ədəd oyuncaq geri qaytarılıb. Məlum olub ki, uşaqların sevimli «Barbi» gəlinciklərinin hazırlanmasında tərkibində yüksək miqdarda qurğuşun olan boyaq maddəsindən və maqnitlərdən istifadə edilib. Qurğuşunun tərkibini araşdıran və bununla bağlı rəyini bildiren komissiyanın açıqlamasında göstərilib ki, oyuncaq uşaqların beyninə təsir edir.

Psixoloji tələblər dedikdə isə – oyuncaqların uşaqların psixikasına mənfi təsirini də yaddan çıxarmamaqları lazımdır.

İndiki uşaqlar sovet dövründə çəkilən «Nu poqodi» və yaxud da Volt Disneyin istehsal etdiyi cizgi filmləri və qəhrəmanlarının oyuncaqları uşaqların diqqətini cəlb etmir.

Hal-hazırda uşaqları supermen, hörümçək adam, Bentten, döyüş və hərbi oyunlar və oyuncaqlar maraqlandırır.

Psixoloqlar belə oyun və oyuncaqların uşaqların psixikasına zərərli təsirini iddia edirlər.

Döyüş oyun və oyuncaqları uşaqların psixologiyasını pozur. Belə oyun və oyuncaqlarda tərbiyəvi heç nə yoxdur, əksinə uşaqlara mənfi emosiya verir.

Oğlanlarda zorakılığı təkcə kompyuter oyunları deyil, həm də oyuncaqlar artırır.

Qızlar həmişə olduğu kimi bəzəkli gəlinciklərə maraq göstərdiyi halda, oğlanlar yenə də oyuncaq tanklara, tapancalara və müxtəlif silah növlərinə

meyllənirlər. Savaşı və hərbi texnikanın tətbiqini aparan oyuncaqların çeşidi isə çoxdur.

Ucuz qiymətə əsasən küçələrdə səyyar çin satıcıları tərəfindən çin mənşəli səyyar satıcılar tərəfindən satılan oyuncaqların keyfiyyəti bir tərəfə qalsın, uşaqların mənəviyyəti korlanır. Bu oyuncaqlar ucuz olduğu qədər də təhlükəlidir. Bunlara misal olaraq, aşağıdakı bəzi oyuncaqların keyfiyyətinə verilən tələblərə baxaq.

Ağaclarından hazırlanmış oyuncaqların möhkəmliyinə çox fikir vermək lazımdır. Yapışqanla yapışdırılmış fiqurlar möhkəm olmalıdır. Faner oyuncaqlar yaxşı cilalanmış olmalıdır. Əgər faner cilalanmazsa, onda rəng onun üzərində pis qalar və tezliklə qopub tökülər.

Səsverən oyuncaqların rəngi möhkəm yapışdırılmalıdır. Bunlar yaxşı cilalanmalı və laklanmalıdır. Metal oyuncaqlarda da – lehimlənmiş və əridilib yapışdırılmış yerləri təmiz hamarlamaq lazımdır.

Kuklalar cəlbedici, şən həyatlı və sağlam gözəl uşaqları təsvir etməlidir. Kuklaların bədəninin bütün hissələri düzgün, başları simmetrik olmalıdır. Kuklaların sifətinin cizgiləri düzgün və sağlam olmalıdır.

Nəqliyyat oyuncaqlarında qapılar rahat açılmalı, təkərlər sərbəst, bir-birinə dəymədən, ox üzərində əsmədən fırlanmalıdır. Burulan mexanizmlər düzgün və yaxşı işləməli, lazımı məsafəni qət edə bilməlidirlər. Elektrik mühərrikli mexaniki oyuncaqlarda gərginlik 12 volt dan yüksək olmamalıdır.

Yumşaq, içi hava ilə doldurulmuş oyuncaqlarda doldurulma bərabər olmalı, üst parça dartılmalı, tikişlərdə sökük və qırıxıq olmamalıdır.

Oynaq vasitəsilə sərbəst hərəkət edən oyuncaqların detalları lazımı istiqamətə fırlanmalı və sistematik forma almalıdır. Oynaqlara detalların möhkəm birləşməsi təmin edilməlidir.

Musiqili, səsli oyuncaqlarda səs cihazları elə yerləşdirilir ki, onları zədələnmədən, yerindən çıxarmaq mümkün olmasın. Səs cihazı səsi düzgün təqlid etməli və heç bir maneə olmadan işləməlidir. Səs cihazları yapışqan vasitəsilə yapışdırılır, klapanlar dayağa möhkəm sıxılaraq möhkəmləndirilir. Oyuncaqların

keyfiyyətini yoxlayan ekspert, oyuncaqlara qoyulan əsas sanitar-gigiyenik tələblərlə tanış olmalıdır.

Dövlət sanitar təftişi tərəfindən «Oyuncaq istehsalı və satışı üzrə sanitar qaydaları» müəyyən edilmişdir. Oyuncaqlar elə materiallardan hazırlana bilər ki, onları sanitar epidemioloji orqanlar təsdiq etmiş olsun. Oyuncaqların hazırlanması üçün yalnız tərkibində insan sağlamlığına ziyan gətirə biləcək zəhərli maddələr olmayan, qoxusuz materiallardan istifadə edilməlidir. Oyuncaqlarda mexaniki xarakterli heç bir nöqsan olmamalıdır. Bunu aşağıdakı cədvəldən bir daha aydın görmək olar (cədvəl 1.1.).

Cədvəl 1.1

Əhalinin uzun müddət istifadə olunan uşaq oyuncağı ilə təmini

100 ailəyə	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Uşaq oyuncaqları	800	1200	1450	1600	1850	2000	2300

Cədvəldən görüldüyü kimi, istehlak mallarının hər 100 nəfərə və yaxud hər 1000 nəfərinə düşən malların artımında dəyişikliklər hiss olunur. Deməli, onların içərisində uşaq oyuncaqlarının çəkisi başqa mal nümunələrindən seçilir.

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra onun sənaye sahələrini yenidən qurmasına və xarici ölkələrlə əməkdaşlıq etmələrinə yenidən baxılma bu sahədə xeyli irəliləyişlərə nail olmuşdur. Başqa sahələr də olduğu kimi, istehlak mallarının çeşidinin yeniləşdirilməsi keyfiyyətin yüksəldilməsinə diqqət artırılır, iqtisadi cəhətdən mal istehsalının səmərəli anları aşkarlandırılır.

İnkişaf etmiş ölkələr də olduğu kimi, gənc nəslin sağlam böyüməsi, təlim-tərbiyyəsi, yüksəldilməsi onların milli zəmində tərbiyə olunmasına daha çox fikir verilir. Bunun nəticəsidir ki, Azərbaycan Respublikası prezidenti gənc nəslin hələ kiçik yaşlarında tərbiyyəsinə diqqət artırmış, onların sağlam böyüməsi üçün müxtəlif sərəncamlar imzalanmışdır.

Belə mal nümunələrindən biri uşaqlar üçün olan oyuncaqlardır. Uşaq oyuncaqları müasir dövr üçün çox aktual olan bir sahəni əhatə edir.

Körpələr rəng, səs və hərəkəti ilə ilk növbədə qavradığını nəzərə alsaq, deməli onların ətraf mühitlə əlaqəsi oyuncaqların köməyi ilə başlayır.

Körpələr böyüdükcə onların inkişafında oyuncaqların rolu genişlənir. Ona görə də oyuncaqların təslifləşdirilməsi, qruplaşdırılması, çeşidə ayrılması, pedaqoji cəhətdən düzgün müəyyənləşdirilməsi, uşaq tərbiyəsinə mənfi təsiri olmasın. Deyilənləri nəzərə alsaq, uşaq oyuncaqlarının uşaqların düzgün tərbiyəsində, onların bir vətəndaş kimi yetişməsində əvəzi olmayan mal hesab etmək olar. Bu sahədə tanınmış pedaqoq Makarenkonun dedikləri bu gün də araşdırılması öyrənilir.

Məlum olduğu kimi, ilk dəfə bizim eradan əvvəl Hindistanda inkişaf tapmış uşaq oyuncaqları hindlilərin allaha sitayiş zamanı istifadə etdikləri heykəllərə uşaqların artan marağı nəticəsində inkişaf etmişdir. Həmin heykəllər artırılaraq uşaqların istifadəsinə verilmişdir. İndi də dünyanın bütün ölkələrində uşaqlar təmiz, saf və günahsız varlıq sayılır. Çünki onların hiss etdiyi vaxtdan maraq göstərdiyi ilk nümunə səcdə etdiyimiz ilahi varlığın heykəli olmuşdur. Lakin bu gün də oyuncaqların bizə tam məlum olmayan, nisbətən az öyrənilmiş cəhətləri vardır ki, onun da araşdırılması bu mövzuya yenidən müraciət etməsi tələb edir. Mövzu bu gün üçün, deyə bilərəm ki, hələ çox-çox illər bundan sonra da aktual olacaqdır. Keçmiş ittifaq dövründə uşaq oyuncaqları istehsalı və satışı ayrı-ayrı respublikaların istehsalı və ticarətinin fəaliyyətindən aslı olaraq dəyişirdi. Azərbaycan uşaq oyuncaqları satışı üzrə axırıncı yerlərdən birini tuturdu. Ailə büdcəsinin yalnız iki faizi uşaq oyuncaqlarına sərf olunurdu. Lakin Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra, baxmayaraq ki, 1956-cı ildən fəaliyyət göstərən oyuncaq fabriki bağlanmışdır. Ticarətə daxil olan uşaq oyuncaqlarının çeşidi qənaətbəxşdir. Deməli, xaricdən daxil olan bu qrup malların miqdarı ilə yanaşı çeşidi də genişləndirilmişdir. Hal-hazırda respublikanın kiçik müəssisələrində belə mallar istehsal olunur, onun alıcıları onların keyfiyyətindən tam razı qalmır. Baxmayaraq ki, müasir Azərbaycan ailələri bu oyuncaqlara sərf etdiyi vəsaiti

artırmış, lakin xarici mallara yenə üstünlük vermişdir. Ölkənin iqtisadiyyatına ölkə daxilində istehsal olunmuş mallar müsbət təsir etdiyinə görə işdə biz respublikada-xili uşaq oyuncaqlarının istehsalında, çeşidində və keyfiyyətində qarşıya çıxan çətinlikləri araşdırmaq və onların aradan götürülməsi üçün nəticə əldə etmək məqsədi ilə bu mövzuya müraciət etmişik. Yuxarıda verilmiş izahatdan məlum olur ki, bu gün də uşaq oyuncaqlarının çeşidinin genişlənməsi və keyfiyyətinin yüksəldilməsi çox aktual məsələlərdən biridir. Deməli, götürülmüş mövzu öz aktuallılığı və mahiyyəti ilə diqqəti cəlb edən mövzulardan biridir. Mövzunun işlənməsi elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətlərinə əsasən müasir ticarəti nəzərə almaqla yerinə yetiriləcəkdir.

Buraxılış işinin hər bir mövzunun özünəməxsus lazımi sahələri araşdırılır, tədqiq edilir və tədqiqatçının fikri təklif kimi irəli sürülür. Bu işdə mənim məqsədim uşaq oyuncaqları üçün tətbiq edilən xammalın, onların istehsal texnologiyasının standart tələblərinə uyğun oldu. Bunu müəyyənləşdirmək dahi pedaqoq Makarenkonun göstərdiyi kimi, oyuncaqların təsnifatının pedaqoji nöqtəyi-nəzərincə düzgün aparıldığını və ticarət təşkilatlarında oyuncaqların yaş prinsipinə, təyinatına və tətbiqi sahələrinə görə düzgün qruplaşdırıldığını müəyyən etməkdir. Bizə məlum olduğu kimi, uşaq oyuncaqları üçün əksər xammallardan istifadə edirlər. Lakin elə oyuncaqlar var ki, onlar üçün xammal düzgün seçilmir, hətta texnoloji proses pozulur. Bu isə bu malların istismarı zamanı haqlı narazılıqlara səbəb olur. Deyilənləri nəzərə alaraq, tədqiqatın məqsədi qüvvədə olan texniki sənədlərə, mal nümunələrinə və ticarət təşkilatlarının bu şöbələrinə daxil olan təkliflər əsasında məqsədi aydınlaşdırmaq, oyuncaqlar üzərində aparılmış tədqiqat işinin nəticəsini istehsal müəssisələrinə çatdırmaqdır. İşdə aparılmış tədqiqatların əvvəlcədən qüvvədə olan metodikaya əsaslanması bizə imkan verir ki, elmi cəhətdən əhəmiyyət kəsb edən nəticə əldə edək və öz maraqlı təkliflərimiz ilə İqtisadi Əmlak Nazirliyinin ticarət şöbəsinə elmi məsləhətlər təqdim edək.

Tədqiqatın obyektini kimi aydındır ki, uşaq oyuncaqlarının müxtəlif çeşidləri götürülmüşdür. Bizə məlum olduğu kimi, oyuncaqların əksəriyyətini plastik kütlədən, metaldan, lifli materiallardan, rezindən və meşə materialından olan oyuncaqlar təşkil edir. Lakin uşaq oyuncaqları üçün hətta şüşədən də istifadə edirlər. İşdə bu materialların əksəriyyətindən hazırlanmış oyuncaqların təhlil edildiyini nəzərə alsaq, tədqiqatın obyektini ticarət təşkilatına götürülməsi məqsədə uyğundur. Deyilənləri nəzərə alaraq Bakı universitetinin və Mərkəzi universitetin uşaq oyuncaqları satan şöbələrini obyekt kimi seçmişik. Tədqiqatın bu obyektlərdə aparılması bizə imkan verir ki, iş barədə düzgün elmi nəticə əldə edək.

Müasir dövr elmi-tədqiqat dövrüdür. Geniş çeşiddə müxtəlif adlarda istehsal olunmuş oyuncaqlar adi mexanikləşdirilmiş, elektriklişdirilmiş, avtomatlaşdırılmış, hətta kompyuterin köməyi ilə işlədilən olurlar. Buna görə də onların keyfiyyətinin tədqiqi müxtəlif üsullar ilə aparılır. Deyilənlərə baxmayaraq, tədqiqat üçün biz qüvvədə olan laboratoriya üsuluna, orqanoleptik üsula, ekspert üsuluna, seçmə üsula və başqalarına üstünlük vermişik. Bunların dəqiq icrası üçün nəinki texniki sənədlərin imkanlarından istifadə olunub, hətta 2001-ci ildə nəşr olunmuş «Qeyri-ərzaq mallarının laboratoriya tədqiqatı» dərsliyinin 439 cu səhifəsində verilmiş tədqiqat metodlarından ətraflı istifadə edilmişdir.

Orqanoleptik üsul isə insanların dünya görüşündən, ixtisasından, yaşından, ailə tərkibindən asılı olaraq dəyişdiyini nəzərə alaraq bu üsul ilə yoxlama yalnız oyuncaq satan şöbələrdə oyuncaq alan valideynlərin və uşaqların fikrini öyrənməklə aparılmışdır. Nəticə tədqiqatçı kimi bizim fikrimizi tamamlayır.

Tədqiqat metodu haqqında ətraflı məlumat işdə öz əksini tapır.

Məlum olduğu kimi oyuncaqların yaş prinsipinə əsasən qruplaşdırılmasında yaş məhdudiyətliyi qoyulmamışdır. Yəni yaşından asılı olmayaraq bütün vətəndaşlar oyunlarda, oyuncaqlardan, kompyuterlərdən, konstruksiyalardan istifadə etməklə öz vaxtlarını səmərəli keçirə bilirlər. Buna görə də kiçik yaşlı uşaqlar üçün ətraf mühitə münasibət say öyrənmək, hərfləri tanımaq, fiqurları seçmək üçün

müasir oyun və oyuncaqlar hazırlanır ki, bu da elmi-texniki tərəqqinin bu sahədəki yeniliklərini özündə əks etdirir. Buna aid aşağıdakı bir neçə misalı göstərmək istərdim.

Son məlumatlara əsasən Yaponiyada hazırlanmış robot pişik 120.000 dollar qiymətləndirilmişdir. Bu oyuncaq demək olar ki, yaşlı adamların marağına səbəb olan son elmi nailiyyətdir. Yalnız onun xəzi üçün (tük örtüyü) böyük elmi-tədqiqat institutları, elmi-tədqiqat işləri aparmış və yüksək nailiyyət əldə etmişlər (hətta pişiklərin edə bilmədiyi prosesləri icra edir). Kompüterləşdirmə uşaq oyuncaqlarından da yan keçməmiş, uşaqlar üçün maraqlı proqramlar hazırlanmış, onlar kütləvi satışa buraxılmışdır. İşdə elmin bu sahədəki yenilikləri ətraflı öz əksini tapmışdır.

Hər bir tədqiqat işinin sonunda onun nəticəsi iqtisadi cəhətdən, mənəvi cəhətdən, siyasi cəhətdən təhlil edilir və son nəticə əldə olunur. Buraxılış işi iqtisadi cəhətdən, mənəvi cəhətdən əhəmiyyəti böyükdür. İşin sonunda verilmiş təkliflər istehsalatda və ticarətdə nəzərə alınarsa, mütləq iqtisadi cəhətdən səmərə əldə etmək olar. Mənəvi cəhətdən isə tədqiqatın nəticəsini gələcək cavanların vətənə bağlılığı, dünya görüşünün genişliyi, mədəni səviyyəsinin yüksəkliyi ilə müqayisə etmək və bunlara nail olmaq üçün əsas hesab etmək olar. Uşaq oyuncaqları hətta körpələrin təhsilində müsbət təsir göstərir.

1.3. Uşaq oyuncaqlarının əsas keyfiyyət göstəricilərinin xarakteristikası

Oyuncaqlar təsdiq edilmiş nümunə etalonuna və müqavilənin texniki şərtlərinə uyğun olmalıdır. Oyuncaqların əsas keyfiyyət göstəriciləri bunlardır: düzgün, forma, kənarları düz, iti tilləri olmayan, tilişkəsiz, çatsız.

Oyuncaqların səthinin rənglənməsi hamar, qırıqsız, şişsiz olmalı, şəkillərin qarışması olmamalıdır. Məmulatın bütün detalları möhkəm birləşdirilməlidir.

Nəqliyyat oyuncaqlarından qapılar rahat açılmalı, təkərlər sərbəst, bir-birinə dəymədən, ox üzərində əsmədən fırlanmalıdır. Burulan mexanizmlər düzgün və yaxşı işləməli, lazımı məsafəni qət edə bilməlidirlər. Elektrik mühərrikli mexaniki oyuncaqlarda gərginlik 12 voltdan yüksək olmamalıdır.

Yümşaq, içi hava ilə doldurulmuş oyuncaqlarda doldurulma bərabər olmalı, üst parça dartılmalı, tikişlərdə sökük və qırıq olmamalıdır.

Oynaq vasitəsilə sərbəst hərəkət edən oyuncaqların detalları lazımı istiqamətə fırlanmalı və sistemə forma almalıdır. Oynaqalara (həncəmə) detalların möhkəm birləşməsi təmin edilməlidir.

Musiqili, səsli oyuncaqlarda səs cihazları ilə yerləşdirilir ki, onları zədələmədən yerindən çıxarmaq mümkün olmasın. Səs cihazı səsi düzgün təqlid etməli və heç bir maneə olmadan işləməlidir.

İçərisi hava ilə doldurulmuş oyuncaqlarda hava vurulan klapan tıxacla hermetik bağlanmalıdır. Musiqi alətləri düzgün formaya malik olmalı, səslənmə təmizliyi, xoşagəlimli səs tembrilə fərqlənməlidir.

Diatonik və xromatik səs düzümlü musiqili oyuncaqlar standart, birinci oktavalı 440 herslik "lya" kamertonu vasitəsilə köklənir.

Səs cihazları yapışqan vasitəsilə yapışdırılır, klapanlar dayağa möhkəm sıxılaraq möhkəmləndirilir. Basmalar, düymələr, akkordion, qarmon, royal və pianinoların dilləri sıra ilə bir zolaqda səslərin notdakı ardıcılığına uyğun olaraq yerləşməlidir. Oyuncaqların səsi 65 detsibeldən yüksək olmamalıdır.

Oyuncaqların keyfiyyətini yoxlayan ekspert, oyuncaqlara qoyulan əsas sani-

tar-gigiyenik tələblərlə tanış olmalıdır.

Dövlət sanitar təftişi tərəfindən “Oyuncaq istehsalı və satışı üzrə sanitar qaydaları” müəyyən edilmişdir. Oyuncaqlar elə materiallardan hazırlana bilər ki, onları sanitar epidemioloji orqanlar təsdiq etmiş olsun.

Oyuncaqların hazırlanması üçün yalnız tərkibində insan sağlamlığına ziyan gətirə biləcək zəhərli maddələr olmayan, qoxusuz materiallardan istifadə edilməlidir.

Oyuncaqlarda mexaniki xarakterli heç bir nöqsan olmamalıdır. Belə nöqsanlar aşağıda xarakterizə edilir.

Mexaniki xarakterli nöqsanlar. İstehsalda istifadə edilən materialın dağılması (deşiklər, dəliklər, kəsiklər, yarıqlar). İstehsal xarakterli nöqsanların yaranma səbəbləri: səliqəsiz yapışqanlama, qaynaq, üzlüyün kəsilməsi.

Qeyri-istehsal nöqsanlarının yaranma səbəbləri: məmulata bərk itiüclü əşyalarla təsir. Parikin tikiş keçən yerlərində dəliklər (nöqtəvi deşiklər, materialın süzülməsi).

İstehsal xarakterli nöqsanlar. Yağlı ləkələr. İstehsal xarakterli nöqsanın səbəbi: hissələrin və detalların səliqəsiz yağlanması.

Qeyri-istehsal xarakterli nöqsanların yaranma səbəbləri: daşınma, saxlanma və anbara yığılma zamanı ehtiyatsızlıqdan yağ ləkələrinin düşməsi.

Pas ləkələri. İstehsal xarakterli qüsurların yaranma səbəbləri: nəm məmulatın uzun müddət metaldan hazırlanmış detallara toxunması (parikdəki sancaqlar, geyim üzərindəki basma düymələr, paltodakı düymələr və s.). Malların saxlanması və daşınması zamanı üstünə paslı su tökülməsi halları da ola bilər.

Mürəkkəb ləkələri, xətlər, cızlar və su ləkələri. Qeyri-istehsal xarakterli qüsurların əmələ gəlmə səbəbləri: mürəkkəb və ştempel rənginin saxlanma müddətində məmulatın üstünə düşməsi. İslanıda əmələ gələn ağous və sarımtıl-qəhvəyi kif ləkələri.

Qeyri-istehsal sənaye xarakterli qüsurların yaranma səbəbləri: daşınma, saxlama və işlədilmə müddətində məmulatın üstünə çirkli su düşməsi yaxud da uzun müddət nəm yerdə saxlanması.

Çirklənmədən əmələ gələn ləkələr. İstehsal-sənaye xarakterli nöqsanın yaranma səbəbləri: geyimlərin keyfiyyətsiz rənglənməsi, qablaşdırma zamanı möhür rənginin məmulatın üstünə düşməsi.

Qeyri-istehsal sənaye xarakterli nöqsanın yaranma səbəbləri: qablaşdırma və nəql zamanı oyuncaqlarla səliqəsiz davranış.

Sınıq. Qeyri-istehsal xarakterli qüsurların yaranma səbəbləri: mexaniki təsir.

Məmulatın dəstlik qüsurları. Məmulatın dəst şəklində (tikinti dəstləri), ölçüsünə görə (konstruktorlar) və rənginə görə (gəlinciklərin geyimləri) qüsurları ola bilər. Oyuncaq dəstlərində tərkib hissəsinin olmaması (gəlinciklərin qab-qaşığı) və ya sınması (şüşə yolka oyuncaqları) nəticəsində də qüsurlar yaranır.

1.4. Uşaq oyuncaqlarının sanitar-gigiyenik xassələri

Oyuncaqların ekspertizası bağlanmış müqavilənin texniki şərtlərinə və alınmış mal nümunələrinə uyğun olaraq aparılır. Bu zaman ekspertlər malların keyfiyyət və kəmiyyətə yoxlanma qaydaları haqqındakı təlimatı əldə əsas tutmalıdır.

Oyuncaq mallarının ekspertizasını yaxşı işıqlandırılmış otaqlarda sanitar-gigiyena qaydalarını nəzərə almaq şərti ilə aparmaq lazımdır. Həmin yerdə mütləq böyük çıxdaş stolu da olmalıdır. Baxışa başlamazdan əvvəl ekspert bağlanmış müqavilənin texniki şərtləri və alış üçün təsdiq edilmiş nümunənin forması, materialı, konstruksiyası və bəzəyi ilə tanış olur.

Ayrı-ayrı hallarda, məmulatı nümunə ilə müqayisə etmək mümkün olmadıqda ekspert malda aşkar edilən nöqsanları təsdiq edir, onların xarakterini və keyfiyyətə təsir dərəcəsini göstərir.

Oyuncaqların keyfiyyətinin yoxlanması nümunəsi göstərilən hər bir məmulatın xarici görünüşünə görə aparılır. Məmulatın formasının mütənasibliyi, bəzəndirilməsinin keyfiyyəti və detalların birləşmə keyfiyyəti müəyyən edilir.

Sonra isə oyuncaqların təsir siqnalları yoxlanılır.

Gəlinclərdə səs cihazının işləməsi, mexanizmin əlləri və ayaqları hərəkətə gətirməsi yoxlanılır. Əgər temperaturun (aşağı temperatur) təsiri nəticəsində gəlinclərin üzvlərində deformasiya varsa, bu zaman onları 1-2 gün ərzində normal temperatur şəraitində saxlayırlar.

Polivinilxlorid plyonkalardan hazırlanmış içi hava ilə doldurulan oyuncaqların keyfiyyətinin yoxlanılması zamanı bu məmulatları 24 saat müddətində normal temperaturda saxlamaq məqsədəuyğundur. Belə ki, xırda dəliklərdən və tıxacdan yavaş hava axını baş verə bilər.

Oyuncaqların keyfiyyətinin verilmiş təsir proqramı ilə yoxlanılması sınaq mexanizmi tələb edir. Mexaniki oyuncaqları yoxlayarkən, əvvəl mexanizm yarıya qədər burulur, mexanizmin normal olduğunu müəyyən etdikdən sonra isə, axıra qədər burulur.

Elektrik mühərrikinin sıxlığına əmin olmaq üçün, mütləq elektrik kontaktlarını yoxlamaq lazımdır. Sonra isə bütün idarəetmə sisteminin sınağı aparılır.

Musiqili oyuncaqların keyfiyyətinin yoxlanılması və sınağı, nəzərdə tutulmuş nümunəyə uyğunluğu, aşağıdakı göstəricilər üzrə müəyyənləşdirilir: bəzəndirilmə keyfiyyətinə, ölçüsünə, akustik keyfiyyətinə, mexanizmin işləməsinə və düzgün yığılmasına görə. Oyuncaqların akustik keyfiyyətləri, mexanizmin hərəkəti və yığılmasının düzgünlüyü, bütün diapazonun yoxlanılmasından sonra təsdiq edilir.

Əgər ekspertizaya mexaniki çatışmazlığı olan məmulat təqdim edilibsə, bu zaman ekspertiza sifarişçisindən kəmiyyətə qəbul aktı tələb etmək lazımdır. Belə ki, aktda mal çatan zaman tapa və qablaşdırmanın dəqiq təsviri üçün qeydiyyat olur.

Əgər məmulatın nöqsanının yaranması səbəbini xarici baxışla müəyyən etmək mümkün deyilsə, həmçinin sanitar-gigiyenik tədqiqat vacibliyi zamanı laboratoriya yoxlaması aparılır.

Nümunələrin seçilməsi bilavasitə ekspertlər tərəfindən aparılır. 3 eyniadlı

nümunə götürülür: 1-ci laborator yoxlanması üçün, 2-ci ekspertiza sifarişçisi üçün, 3-cü arbitrac tədqiqatı aparmaq üçün.

Tədqiqat üçün seçilmiş məmulatların sayı həmin yoxlamayı aparan laboratoriya ilə razılaşdırılır. Laborator yoxlanma üçün seçilmiş bütün nümunələr möhürlənməli, plomblanmalı və ekspertiza aktında qeyd edilməlidir. Nümunə aktı məktubla müşayiət edilir və seçilmiş nümunə ekspertiza sifarişçisi tərəfindən laboratoriya tədqiqatı üçün göndərilir, o biri nümunələr isə ekspertiza sifarişçisində qalır.

Laboratoriya tədqiqatlarının nəticəsi mütləq öz əksini ekspertiza aktında tapır. Müəyyən edilmiş bütün nöqsanlar ekspert tərəfindən aktda qeyd edilir. Burada nöqsanın xarakteri (istehsal və qeyri istehsal) və məmulatın xarici görünüşünə təsir dərəcəsi müəyyən edilir. İstehlak xassələrinə və sonrakı istifadə imkanlarına təsirdən asılı olaraq keyfiyyət itkisi faizi təyin edilir.

II. NƏZƏRİ HİSSƏ

2.1. İstehlak bazarına daxil olan uşaq oyuncaqlarının təsnifatı və çeşidi

Pərakəndə ticarət təşkilatlarına ölkəmizdə və xaricdə istehsal olunan minlərlə artikulda oyuncaqlar daxil olur. Bu malların satışını sadələşdirmək, istehlakçıları lazımı mallar ilə vaxtlı-vaxtında təmin etmək üçün oyuncaqlar təsnifləşdirilir və çeşidlərə ayrılır. Təsnifləşdirmənin mal sifarişi üçün də böyük əhəmiyyəti var. Oyuncaqların istehlakçıları uşaqlardır. Ona görə də bu qrup malların təsnifatı müxtəlif əlamətlərinə görə aparılır. Yəni oyuncaqlar əsas xammalına, uşaqların yaşına, təyinatına, istehsal texnologiyasına, növünə, pedaqoji təyinatına görə təsnif olunur.

Oyuncaq təsnifləşdirilərkən onun hansı xammaldan istehsal olunduğu nəzərə alınmalıdır. Bu məqsəd üçün daha çox metal, ağac, rezin, lifli materiallar, plastik kütlə işlədilir. Belə təsnifləşdirmə, mal sifarişində, oyuncaqların yoxlanmasında özünü doğrultmuşdur. Çünki malların yoxlanması üçün tərtib olunmuş standartlar xammal üzrə tərtib olunur. Lakin maksimum çeşid yaratmaq üçün belə təsnifləşdirmə faydalı deyildir. Oyuncaqlara artan istehlak tələbinin öyrənilməsində pedaqoji təyinatına görə təsnifləşdirmənin əhəmiyyəti böyükdür. Belə halda dəqiq növ və çeşidin ayrılması mümkün olur. Bu göstəricisinə görə oyuncaqlar didaktik, yaradıcı, teatral, musiqili və s. qruplara bölünür.

Ticarət təşkilatlarında tam mal çeşidinin təyin olunmasında oyuncaqları yaş prinsipinə görə təsnifləşdirmənin özünəməxsus üstünlüyü vardır. Yaş prinsipinə görə oyuncaqlar 3 aya qədər, 3-8 aylıq, 8 aylıq, 1,5 yaşa qədər, 1,5-2 yaşa qədər, 2-3 yaşlı, 3-5 yaşlı, 5-7 yaşlı, 8-11 və 11-15 yaşlı uşaqlar üçün olurlar. Uşaqlar çox intensiv böyüdüklərinə görə oyuncaqlar arasında olan fərq və onların mahiyyəti də dəyişir.

Oyuncaqların növ üzrə təsnifləşdirilməsinin də özünəməxsus əhəmiyyəti vardır. Körpələr evi və uşaq bağçaları üçün oyun dəstlərinin hazırlanmasında belə

təsnifləşdirmə əvəzəlməzdir. Hətta ticarət təşkilatlarında tam çeşidin müəyyənləşdirilməsi üçün də belə təsnifləşdirmədən istifadə edilir.

Bütün bunlarla yanaşı, ticarət təşkilatlarında əsasən oyuncaqların ticarət təsnifatından da istifadə edilir. belə təsnifləşdirmə zamanı oyuncaqların bir neçə göstəricisi nəzərə alınır. Ticarət təsnifatına uyğun olaraq oyuncaqları aşağıda göstərilmiş qruplara bölürlər: erkən yaşlı uşaqlar üçün, hərəkət və idman oyuncaqları, stolüstü oyunlar, əmək oyuncaqları, texniki oyuncaqlar, musiqi oyuncaqları, teatr, bayram-karnaval oyuncaqları, yolka oyuncaqları və kollektiv oyunlar üçün olan oyuncaqlar.

Uşaqları müasir texnika ilə tanış etmək üçün texniki oyuncaqların rolu böyükdür. Bu oyuncaqlar uşaqların əqli inkişafına böyük təsir göstərir. Uşaqlara oyuncaqlardan istifadə etmək qabiliyyəti aşılayır.

Texniki oyuncaqlar uşaqlara müxtəlif maşın və mexanizmləri öyrədir. Texniki oyuncaqlara taxta və metal konstruktorlar, müxtəlif tipli avtomaşınlar, traktorlar, su-elektrik stansiya, təyyarə konstruksiya modelləri və s. aiddir.

Məktəbəqədər və məktəbyaşlı uşaqlar üçün ən maraqlı oyuncaqlar açıq və əlvan rənglənmiş kiçik ölçülü nəqliyyat oyuncaqları sayılır. Bunlardan başqa, texniki dəstlər uşaqlara kimyadan və radiotexnikadan məlumat verir. Həmin oyuncaqlar uşaqları istehsalatda əməyə alışdırır.

Uşaqlarda bədii incəsənət və musiqi təsəvvürlərini inkişaf etdirən teatr və musiqi oyuncaqları. Uşaqların bədii tərbiyəsinə əsaslanan yığcam oyuncaqların rolu böyükdür. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar bu oyuncaqlarla sərbəst oynayırlar, onlara bu oyuncaqları öz oxumaları ilə, nağılları və musiqiləri ilə dinləndirirlər.

Onlar uşaqlarda xoşbəxtlik və çoxlu gülüş əmələ gətirir, onları teatr sənəti ilə tanış edir və uşaqları sərbəst oyuna cəlb edir.

Musiqili oyuncaqlar uşaqlara 2-3 aylığında verilir.

Musiqili oyuncaqlar uşaqları müxtəlif musiqi alətləri ilə, onların əmələ gəlməsi və səslənməsi ilə tanış edir.

Bu oyuncaqlara uşaq tütəklərini, təbilləri, dəfləri, fit verənləri, pianinoları, uşaq royallarını, qarmoşkaları, simli musiqi alətləri – gitaraları, balalaykaları, mandalinaları, simbalı, skripkaları və s. göstərmək olar.

Kiçikyaşlı uşaqlara teatr tamaşaları böyüklər tərəfindən göstərilir.

Böyük yaşlı uşaqlar tamaşada nəinki tamaşaçı kimi iştirak edir, hətta müəllif kimi də iştirak edir. Belə tamaşalar üçün teatr kuklları – petruşkalar istifadə edilir.

Bu kuklların başları qalın kardonlardan və ya polimer materialdan hazırlanır. Bu yolla da onların əlləri və ayaqları düzəldilir.

Bu kuklların gövdəsi olmur. Onları köynəklər və kostyumlar əvəz edir. Kuklların başına və qollarına borucuqlar qoyulur. Tamaşa vaxtı barmaqlar həmin borucuqların içərisinə keçirilir. Barmaqlar hərəkət etdikdə kukla başını əyir, əl edir və başqa hərəkətləri göstərir.

Əyləncəli oyuncaqlar uşaqlarda təəccüb, həyəcan, gülüş və sevinc yaradır.

Oyuncaqların mürəkkəbliyi və istehsalının hərtərəfli olması, onların uşaqların bədii və fiziki inkişafındakı rolunu xüsusilə də qeyd etmək lazımdır.

Oyuncaqlar hazırlanarkən, hər şeydən əvvəl, onların uşaq psixologiyasına pedaqoji nöqtəyi-nəzərdən təsirini düşünmək lazımdır. Uşaqlar 6 aylıqdan başlamış 18 yaşına qədər oyuncağa ehtiyac hiss edirlər. Hər bir yaşın özünəməxsus spesifik xüsusiyyətləri vardır. Ona görə də oyuncaqlar istehsal olunarkən əvvəlcədən pedaqoji nöqtəyi-nəzərcə uşaqların yaşına görə bölünməlidir. Uşaqların həyatında oyuncaqlar bir növ dayə rolunu oynamalıdır. Oyuncaq uşaqların sevimli “yoldaşına” çevrilməli və onlarla oyunda bilavasitə iştirak etməlidir.

Yaş xüsusiyyətinə görə uşaq oyuncaqları 3 dövrə bölünür:

1. Körpəlik dövrü (anadan olan gündən etibarən 3 yaşa qədər);
2. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar (3 yaşından 7 yaşına qədər olan dövr);
3. Məktəbyaşlı uşaqlar (7 yaşından 18 yaşına qədər olan dövr).

Uşaq anadan olarkən gözlərini açanda ilk dəfə oyuncağı görür. Hələ o, yataqda uzanıb heç bir hərəkət etməyəndə belə oyuncaqlarla oynayır. Uşaq kolyaskasının, çarpayısının üzərindən həmişə əlvan rəngli oyuncaqlar asılır. Gözünün qabağında

oyuncağı o yana bu yana hərəkət etdirməklə həm uşağın gözünün inkişafına səbəb olur, həm də uşaq onun arxasınca da baxmaqla məşğul olur, əylənir.

Beləliklə, bir neçə müddət ərzində uşağın gözü bu əşyaya öyrənir və uşaqda həmin əşyaya qarşı maraq oyanır. Təxminən 6 aylıq uşaq özü oturmalıdır, bunun sayəsində uşağa hərəkətdirici oyuncaqlar verilməlidir. Belə ki, o, oyuncağı əlinə alan zaman onda maraq oyanır, onu yavaş-yavaş hərəkət etdirir. Lakin bu oyuncaq uşaqda çox saxlanmamalıdır ki, onda adət yaranmasın. 3 aydan sonra isə uşağa müəyyən qədər iri formalı oyuncaq vermək lazımdır ki, onu əlində saxlaya bilsin. Məs: plastik kütlədən hazırlanmış oyuncaqlar bankalar, boçkalar və sairə verilir.

Doqquz aylığından başlayaraq, uşaq qarın üzərində uzanır – iməkləyir. Bu yaşda uşaqlara elə oyuncaqlar vermək lazımdır ki, bu, onların iməkləməsinə kömək etsin. Məhz körpə iməkləyən zaman onun fəqərə sütunu bərkiyir. Bu vaxt ona yaxşı və asanlıqla sürüşən oyuncaqlar vermək lazımdır. Məsələn, toplar, silindr formalı əşyalar və şarlar. Bu oyuncaqlar döşəmə üzərində sürüşərkən uşaqları cəlb edir və özünə tərəf yeriməyə məcbur edir. Bu yaşda uşaqlar bir oyuncağı o biri oyuncağın üzərinə yığmağa can atır: Ona görə də onlara qismən iri kubiklər və s. bu kimi oyuncaqlar vermək lazımdır.

İki-üç yaşlı uşaqlara sellüloiddən hazırlanmış oyuncaqlardan başqa rezin oyuncaqlar və yumşaq doldurulmuş kuklalar verilməlidir. İkiyaşlı uşaqlara soyunulmayan, ondan böyük yaşlı uşaqlara isə soyunulub-geydirilən kuklalar verilir. Kuklaların geyimləri asanlıqla çıxarılmalıdır. Məhz uşaqlar kuklanı soyundurub geyindirən zaman onlar geyinmə və soyunma qaydalarına tədricən yiyələnirlər. Bu yaşda olan uşaqların ən çox sevdiyi sevimli oyuncaqlara aşağıdakı yumşaq doldurulmuş oyuncaqları - itləri, ayıları, pişikləri və sairələrini misal göstərmək olar.

İki-üç yaşlı uşaqlara ən sadə stolüstü oyunlar və şəkilli kitablar verilir.

Uşaqlar şəkillərə sərbəst baxa bilir və onlar bunların nağıllara illüstrasiyalar kimi verildiyini, böyüklər kimi qavrayırlar. Kiçikyaşlı uşaqlar torpaq və su ilə oynamağı çox sevirlər. Yay vaxtı onların ən sevimli məşğələsi məhz torpaq və su ilə oynamaq olur. Torpaq və su ilə oynamaq üçün uşaqlara

torpaq qabları, aşızənələr, suçiləyənlər, bellər, vedrələr, arabalar və cürbəcür evciklər, heyvan və insan fiqurları, su nəqliyyatı oyuncaqları verilir.

Məktəbəqədər dövrün özü 3 dövrü əhatə edir:

Uşaq bağçalarında bu dövrləri əhatə etmək üçün dörd əsas qrup vardır.

1. Kiçik qrup;
2. Orta qrup;
3. Böyük qrup.

Bağça yaşlı uşaqların ən xarakterik xüsusiyyətləri onların oyuncaqlara qarşı cəldliyidir.

Məktəbyaşlı uşaqlar zehincə və fiziki cəhətcə o qədər inkişaf etmiş olur ki, onların böyüklərin köməyinə az ehtiyacı olur. Ailə mühiti onlar üçün darısqallıq edir, azlıq edir, o, öz yaşadları arasında gücünü və cəldliyini göstərməyə çalışır, yarışa girir və gücünü sınayır.

Məktəbliyə idman oyunları, velosipedlər, xizəklər, toplar və sair oyunlar lazımdır.

Stolüstü oyunlar bu uşaqlar üçün daha mürəkkəb xarakter daşmalıdır, çünki, onları artıq şahmat, dama və domino oyunları, viktorialar, krassvordlar, rebuslar və s. maraqlandırır. Oyunlar maraqlı keçirilməlidir ki, uşaqlar onları daha tez və daha mükəmməl qavrasınlar.

Bunlardan başqa texniki oyuncaqlar məktəblinin həyatında daha böyük rol oynayır. Belə ki, məktəb yaşlı uşaqların texnikaya daha çox həvəsi olur. Məhz ondan daha səmərəli istifadə etmək lazımdır. Bütün bu oyunlarla uşaqların dünyagörüşlərini və ətraf mühitlə tanışlığının elmi cəhətcə inkişaf etdirmək lazımdır.

Məktəblilərə sxematik və konstruktorlu oyunlar vermək lazımdır ki, bu oyunlar uşaqları əməyə alışdırsın. Bu oyunlar vasitəsi ilə məktəblilər maşınları, dəzgahları, texnikanı daha yaxından öyrənilər. Bu zaman uşaqlarda aviomodelçiliyə, konstruktorluğa və təsviri incəsənətə daha böyük həvəs oyanır.

Xam materialına görə uşaq oyuncaqları aşağıdakı qruplara bölünürlər:

1. Ağac oyuncaqlar;
2. Metal oyuncaqlar;
3. Yumşaq doldurulmuş oyuncaqlar;
4. Karton oyuncaqları;
5. Keramik oyuncaqları;
6. Poliqrafiya oyuncaqları;
7. Sellüloid və başqa plastik kütlədən hazırlanan oyuncaqlar;
8. Rezin oyuncaqlar;
9. Kombineleşmiş oyuncaqlar;
10. Yolka oyuncaqları.

1. Ağac oyuncaqlar öz texniki xüsusiyyətinə görə dülgər, tokar, doğrama, hörülmə kimi növlərə bölünürlər.

Dülgər oyuncaqlarının istehsalı üçün şam, küknar, palıd və s. istifadə edilir.

Ağac yaxşı quruyur, onun yığılması 15-16 faiz olur. Bu oyuncaqlar üçün istifadə edilən ağac və ya taxtanın üstü düyünlü olmamalıdır, çünki düyün tez çürüyür, tökülür və yeri deşik qalır. Düyünlü taxta möhkəm olmur. Rəng çəkilən zaman həmin düyün itmir. Həmin düyün taxtaya pis görkəm verir.

Ağac oyuncaqlar iki qrupa bölünürlər:

- 1) köhnə üsulla hazırlanmış sxematik formalı oyuncaqlar;
- 2) mürəkkəb üsulla hazırlanmış bədii formalı oyuncaqlar.

Birinci qrupa daxil olan oyuncaqlar öz xarakterinə görə kəsilir. Bu oyuncaqlar anilin boyağı ilə lakla və ya müxtəlif rənglərlə rənglənmiş halda ticarətə buraxılır.

2-ci qrupa daxil olan oyuncaqların üstü təmiz hamarlanmış olur. Həmin bu oyuncaqlara heyvan və quş fiqurlarını göstərmək olar.

Səs verən oyuncaqlar şam, küknar ağaclarından hazırlanırlar.

Metal oyuncaqlar. Metal oyuncaqlar istehsalı üçün qara və ağ dəmir lövhədən, təbəqə depapir poladdan, dəmir və polad məftillərdən istifadə edilir.

Bundan başqa metal oyuncaqların hazırlanmasında alüminiumdan, düralüminiumdan, misdən də istifadə edilir. Dəmir lövhədən hazırlanmış oyuncaqlar ştamplanırlar.

Ştamplanmış detallar qurğuşun vasitəsi ilə lehimlənərək bir-birinə birləşdirilir.

Yüngül lehimlənmiş metal oyuncaqlar xüsusi formalarda hazırlanır. Bu formada uşaq tüfəngləri, insan və heyvan fiqurları hazırlanır. Allüminiumdan isə uşaq qab-qacağı hazırlanır. Mis isə əsasən musiqi oyuncaqlarına səs vermək üçün işlədirilir.

Metal oyuncaqlarının çeşidlərinə aşağıdakılar daxildir:

Torpaq ilə oynamaq üçün oyuncaqlar – qısa dəstəkli bellər, müxtəlif ölçülərdə silindr və konus şəkilli vedrələr, müxtəlif ölçülərdə silindr və girdə formalı suçiləyənlər.

Nəqliyyat oyuncaqlarına yük və yarımyük maşınlar, avtobuslar, sisternlər, yangınsöndürən maşınlar; elektrik nəqliyyatı – tramvaylar, trolleybuslar, elektrik qatarları; dəmir yol nəqliyyatı – relsli və relsiz qatarlar; su nəqliyyatı – motorlu və motorsuz qayıqlar, gəmilər, yelkənli katerlər, hava donanması – uçan qayıqlar, dirijabllar; hərbi maşınlar – motorlu, reaktiv təyyarələr və s. göstərmək olar.

İdman oyuncaqları – iki və üç çarxlı velosipedlər, pedallı maşınlar, təyyarələr və s.

Yumşaq doldurulmuş oyuncaqlar. Yumşaq doldurulmuş oyuncaqlar və kuklalar hazırlanmasında müxtəlif parça növlərindən istifadə edilir. Parçadan olan oyuncağın forması sadə olmalıdır və onun cizgiləri insan və ya heyvan formasını xatırlatmalıdır.

Kuklanın baş hissəsi üçün ipək trikotajdan və pambıq parçadan, banjet şifon və ən rəngli bəzəkli parçalardan istifadə edilir. Kuklanın paltarları üçün müxtəlif pambıq və ipək parçalardan istifadə edilir.

Paltar ayaqqabıları qalın parçadan, göndən və gönü əvəzedicilərdən – ledrin və dermantindən istifadə edilir. Palto və jaketi isə kukla üçün qalın

parçalardan hazırlanır. Məs. baykadan, flaneldən, yundan və s. bu kimi parçalardan hazırlanır.

Kuklanın saçlarının hazırlanmasında isə viskoz ipəyindən, ştapel ipəyindən və başqa materiallardan istifadə edilir. Yumşaq doldurulmuş oyuncaqların içərisinə ağac yonqarı (opilka), pambıq və flanel doldurulur. Onlar üçün moleskin, bayka, pilyuş, barxat, süni və təbii mexdən istifadə edilir. Bu cür oyuncaqlar üçün ən yaxşı material plyuş sayılır.

Müxtəlif heyvan fiqurlu pələng, tülkü, keçi, dələ və s. oyuncaqların ölçüləri 20 – 30 sm-ə qədər olub, baykadan velvetdən, plyuş və flaneldən hazırlanır. Rəngləri isə həmin heyvanların təbii rənginə oxşayır.

Quş oyuncaqlar – cücə, ördək, toyuq, pinqvin və s-nin ölçüləri 4-5,5-20-25 sm-ə qədər olur. Hazırlanmasında bayka, plyuş və velvetdən, həmçinin süni mexdən material kimi istifadə edilir. Rəngləri isə heyvanların rənginə uyğun olmalıdır.

Paltarlı heyvan oyuncaqları – uşaqlar belə oyuncaqları çox xoşlayır və onlarla kuklalarla oynadıqları kimi oynayırlar. Bunların geyimləri isə oğlan və qız geyimləri kimi olur.

Karton oyuncaqlar. Bu qrupa daxil olan oyuncaqlar kartondan və doğranmış, yapışqanlanmış, təbaşirli kağızlardan hazırlanır. Bu oyuncaqlar yapışdırma üsulu ilə düzəldilir. Sonra isə soyuq və isti üsulla ştamplanır. Bunların istehsalında döyülmüş təbaşir, dülgər yapışqanı, dekstrin, nişasta və s. istifadə olunur. Bu oyuncaqların forması sadədir və onlar iki hissədən ibarət olur. Bu hissələrdən biri oyuncağın qıçları, o biri hissəsi isə bədənə yerləşən hissəsi üçündür.

Kartondan hazırlanmış oyuncaqlara quş, toyuq, xoruz, cücə, ördək, qaz, hind toyuğu və c. göstərmək olar. Bunları tək-tək hazırlayırlar. Onları eyni zamanda taxtanın üzərində ailəli vəziyyətdə də hazırlayırlar. At, inək, uzunqulaq, it, pişik, quzu, keçi, qoyun, dəvə və donuz oyuncaqları da kartondan hazırlanır.

Keramika oyuncaqları. Bu növ oyuncaqlar bir neçə üsulda hazırlanır. Yanma üsulu – məmulat gipsli və ya metal formalarda əl üsulu ilə formaya

salınır. Bu da iki yarımhissədən ibarətdir. Sonra məmulat yapışdırılır, qurudulur və yandırılır. Tökmə üsulu ilə formalaşmada duru farfor kütləsinin artımı yenidən tökülür və formadan içiboş məmulat çıxarılıb, qurudulmağa və yandırılmağa verilir.

Pres altında ştamplama – farforlu, gilli metal formaya qoyulur. Onlara əlif yağı çəkilir və soyuq üsulla pres altında ştamplanır. Sonra ştamplanmış məmulat qurudulur və yandırılır.

Şablon əlavə edilmiş keramika məmulatlarının formalanması – dəzgahda olan fırlanan diskdə bir parça gildən məmulat əmələ gəlir və bu məlumat girdə formada olur. Məmulat xüsusi, işığa həssas rənglərlə rənglənir. Sonra həmin məmulata yağlı rənglər əlavə edilir.

Keramika oyuncaqlarının çeşidlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Keramik qablar – dolçalar, vazalar, qənd qabları və s.
- Çay servisləri – fincanlar, nəlbəkilər, qənd qabları, çaynik, süd qabı
- Yeməxana servizi – dərin və xırda boşqablar, çörək qabı, kasalar və s.

Sellüloid və başqa plastik kütlədən olan oyuncaqların istehsalında sellüloid, aminoplast, polisterol, akrilat və s. istifadə olunur. Plastik kütlələrdən müxtəlif formalı oyuncaqlar düzəldilir.

Son illərdə oyuncaqlar istehsalında plastik kütlələrdən daha geniş istifadə edilir.

Kimya sənayesinin istehsal etdiyi kapron, polietilen, polisterol və s. müxtəlif oyuncaqlar düzəldilir. Bu plastik oyuncaqlar hazırlanarkən rəngləmək üçün onun tərkibinə literal rənglər qatılır və alınan kütlə presdə sıxılır və vərəqələr, borular əmələ gəlir. Bu əməliyyat nəticəsində plastik kütlədən geniş çeşidli oyuncaqlar istehsal olunur. Yuxarıda adları qeyd olunan bütün növ oyuncaqları bu xammaldan hazırlamaq olar.

Rezin oyuncaqlar. Başqa xammaldan hazırlanmış oyuncaqlar kimi rezin oyuncaqlara da tələbat böyükdür. Rezin oyuncaqlar təbii və süni kauçukdan hazırlanır. Onun rezinə çevrilməsində əlavə xammallardan istifadə olunur.

Rezin oyuncaqların çeşidi çox genişdir. Ondan müxtəlif təyinatlı mallar hazırlamaq mümkündür. Buna görə də belə oyuncaqların hazırlanmasında yapışdırma, isti vulkanizasiya, şamp, tökmə, press üsulundan geniş istifadə olunur.

Top, şar halında hazırlanan rezin oyuncaqlar və müxtəlif fiqurlar havasız da hazırlana bilər. Belə oyuncaqlar isə istehlakçı tərəfindən hava ilə doldurulduqda lazımi formaya düşür.

Rezin oyuncaqlar bir rəngdə və naxışlı halda ticarətə buraxılır. Onlar ölçülərinə, çəkisinə, formasına, təyinatına görə xarakterizə olunurlar.

Yolka oyuncaqları. Yolka oyuncaqları başqa növ oyuncaqlardan fərqlənir.

Yolka oyuncaqlarına verilən tələblər və onların gözəlliyi, bədiiliyi, əlvan olması yolcaya bayram bəzəyi vermək üçündür. Yolka ağaclarının bəzədilməsində qızılbalıqların və quşların, heyvanların, Şaxta babanın, Qar qızın olması vacibdir.

Yolka oyuncaqlarının tematikası müxtəlifdir, bunlara, meyvə-tərəvəz, heyvan və insan fiqurları, ev əşyaları, nağıl personajları və dekorativ əşyalar, muncuqlar, şarlar və s. aiddir. Yolka bəzəklərinin hazırlanmasında müxtəlif materiallar və kombinasiyalardan istifadə olunur. Materiallar yüngül olmalıdır ki, yolka ağacının budaqlarını aşağı əyməsin. Yolkanı bəzəmək üçün istifadə olunan oyuncaq yolka bəzəyinin əsasını təşkil edir.

Yolka oyuncaqları aşağıdakı qruplara bölünür:

Əl ilə yapışdırılmış əşyalar – meyvələr, insan və heyvan fiqurları. Bu fiqurlar məftil, kağız və kartondan düzəldilir. Oyuncaqların istənilən formada daha yaxşı dayanmaları üçün onları dayaqcıqlarla məftil vasitəsilə bərkidirlər.

İnsan fiqurlarının üzləri mastikadan, papiya – maniyedən və pambıqdan düzəldilir. Toxuma dəzgahlarında düzəldilmiş bu məmulatlar əyilmir, simmetrik forma alır və bir yerdən başqa yerə köçürmək üçün daha əlverişli olur. Pambıqdan düzəldilmiş məmulatlar şamplanır və gipslənilir.

Kartonajdan olan yolka bəzəkləri keyfiyyətli nazik ağac kartonlardan hazırlanır. Hazırlanmasına görə kartonajdan olan yolka bəzəkləri dörd qrupa bölünür.

Ştamplanmış kartonajlar – metal formalarda ştamplama vasitəsi ilə hazırlanır. Hər məmulat iki yarım hissədən ibarətdir. Bunlar əvvəlcə ştamplanır və sonra yapışdırılır. Oyuncağa gözəllik vermək üçün kartonlu vərəqləri gümüşü və qızılı kağızlara yapışdırırlar. Bəzi vaxt ona xalis ağ kağız yapışdırıb rəngləyirlər və bu zaman məmulat daha gözəl görünür. Ştamplanmış kartonajları rəngləmək üçün rəng qarışdırılmış spirt və nitrolakdan istifadə edilir. Bu oyuncaqlarda bəzi detallar əl vasitəsilə çəkilir.

2.2. İstehlak bazarına daxil olan uşaq oyuncaqlarının keyfiyyətinin itirilməsi xüsusiyyətləri və faizinin hesablanması

Mal partiyasının və ayrı-ayrı malların keyfiyyətinin itirilmə faizi ancaq o halda müəyyən edilir ki, bağlanmış müqavilələrdə bu barədə göstəriş olsun və ya mal alanla xarici ticarət birliyi arasında saziş imzalanmış olsun.

Aşağıdakı cədvəldə istismar olunmamış oyuncaqların nöqsanlarının xarici görünüşə və istismar xassələrinə təsirindən asılı olaraq keyfiyyətin itki faizi verilir. Alıcılar tərəfindən qaytarılmış oyuncaqların keyfiyyəti istehsal nöqsanlarına görə xarici görünüşündən və istismar dərəcəsindən asılı olaraq 10-30% azalır.

Məmulatda malların keyfiyyətinin itki faizi istehsal və qeyri-istehsal nöqsanları üzrə (mexaniki qüsurlar və sınma halları) ayrıca müəyyən edilir. Məmulatda iki və daha artıq nöqsanın olması zamanı keyfiyyətin itki faizi ekspert tərəfindən hər bir halda ayrıca müəyyənləşdirilir.

Komplektlərdə nöqsanın malların keyfiyyətinin itki faizini əvvəl ayrı-ayrı məmulatlarda, sonra isə bütöv komplektdə müəyyən edilir. Hesablama komplektin və ya dəstin istismar üçün yararlılıq dərəcəsini hesaba almaqla aparılır. Şüşədən hazırlanmış yolka oyuncaqları dəstində keyfiyyət itkisi faizi ancaq ayrı-ayrı

oyuncaqlara aid edilir.

Keyfiyyət faizinin təyin edilməsi üçün normativlər xüsusi cədvəldən götürülür və bir növ istiqamətləndirici rol oynayır. Bütün hallarda ekspertiza zamanı oyuncaqların oyun üçün yararlılıq dərəcəsi, təmir qiyməti, nöqsanı aradan götürmək imkanı, möhkəmlik və estetik göstəriciləri nəzərə alınmalıdır. Bəzi hallarda isə ekspertin fikrincə oyuncağın nöqsanı o qədər böyük ola bilər ki, onu 100% qüsurlu hesab edirlər. Keyfiyyəti itirmə faizi nöqsanlı oyuncaqlarda o vaxt təyin edilir ki, ticarət təşkilatı tərəfindən nöqsanı aradan götürmək mümkün olmasın.

Cədvəl 2.1

Sənaye xarakterli qüsurlu oyuncaqlarda qüsurların keyfiyyətə təsirinin qiymətləndirilməsi

Oyuncaqların növləri	Qüsurların təsviri	Keyfiyyətin itirilməsi, %
Metal oyuncaq	Üz rənginin gözə çarpacaq dərəcədə tökülməsi	100
	Təkərin diskinin oxun üzərinə zəif bərkidilməsi	100
	Təsvirə çox təsiri olmayan litoqrafik şəklin yerinin dəyişməsi	20
	Kiçik əziklər və batıqlar	20
	Aparıcı təkərlərin səkkizvari hərəkəti	100
	Natamam idarəetmə proqramı (kuzov çıxır, qaldırıcı kranın oxu işləmir)	100
	Elektro-mexaniki oyuncaqlar	Elektrik mühərriki işləmir:
– dəmir yollarında		100
– başqa oyuncaqlarda		100
Elektrik zəncirində qısa qapanma		
– dəmir yollarında		100
– başqa oyuncaqlarda	100	
	Proqram üzrə natamam	

	(istiqamətlərin birində hərəkətin olmaması)	100
	Elektrik zəncirində kontaktın pozulması	100
	Elektromexaniki ötürmə sistemində nöqsan (altiçarx valın qoşmasının olmaması)	100
	İşıqlar yanmır	10
	Səs siqnalı işləmir	10
	Bamperlərin, avtoqoşquların və s. detalların zəif bərkidilməsi	20
	Distansiya idarəetməsinin nöqsanları (ötürücülər, idarə pultunun düymələri işləmir)	100
	Uşaq tikiş maşınının addımlarının qüsuru:	100
	– sırtıq ötürülməsi	
	– tamperli tikişin əmələ gəlməməsi (ilmələr yığılır)	100
	Diskin möhkəm işləməsi nəticəsində mexaniki dəstəyin fırlanmaması	100
	Kontakt lövhəciyi paltaryuyan maşının elektrik zəncirini qapamır	100
	Mühərrikin işləmə müddətində desibeldən yüksək səs əmələ gəlir	65
	Batareya ilə işləyən uşaq telefon aparatlarının qüsurları:	
	a) mikrofon effekti danışmaq zamanı mikrotelefondan xaric səslərin əmələ gəlməsi	20
	b) siqnal yoxdur	20
	c) aparatda eşidilmə yox dərəcəsindədir	100
Mexaniki oyuncaqlar	Uşaq dəmir yolu oyuncaqlarında transformatorların nöqsanları:	
	a) idarəetmə diapazonu çərçivəsində	

	cərəyanın olmaması	100
	b) çıxışda gərginliyin olmaması	100
	c) elektrik xəttində qısa qapanma	100
	d) elektrik yükünün kəsilmə relesi işləmir	100
	Burma yay və inersiya mexanizmi işləmir	100
	İnersiya mexanizmi oyuncağa kiçik yürüş təmin edir	20
	Altıçarx valın qoşmasının olmaması	100
	Pistoletdəki pistonların partlaması üçün zərbə çatmır	100
	Pistolet və avtomatların tətik mexanizmi işləmir	100
	Avtomatların çaxmağı qığılıcı doğurmur	30
	“Bilboka”nın tətiyinin yayı işləmir	100
	Çatlar, sərt tillər, haşiyələr	100
	Rəsmlərin konturlarının qarışması	20
	Təbii vəziyyətdə dayanıqsızlığı	60
	Əhəmiyyətsiz dərəcədə nov (çuqun tökmək üçün boru) izlərinin qalması	20
Plastmass oyuncaqlar	Birləşmələr mexanizmin sərbəst maneəsiz hərəkətini təmin etmir	50
	Oyuncaq hissələrinin zəif birləşməsi	100
	Tikinti dəstləri və konstruktorların lazımı cizgi və təlimatlarla təchiz edilməməsi	100
	Plastmas konstruktorların detallarında xırda çat və sınıqların olması	10
	Konstruktorların ayrı-ayrı detallarının rəngə bulaşması və ya detalların yapışqan vasitəsilə korlanması	50

Taxta oyuncaqlar	Əridici yapışqanla konstruktorun 1-2 detalının sıradan çıxması	50
	Şax-şax zınqırovlarda aşqar maddənin olması	100
	Rənglənmiş və laklanmış səthlərin üzərində xırda cızıq və kəsiklərin olması	20
	Oyuncağın əsas hissəsində ölçüsü 1 sm-ədək oyuc və çatların olması	50
	1-sm-dən böyük əzik, sınıq və çatların olması	100
	Rəngin və lakın yayılması	10
	Şəkil konturunun azca sürüşməsi	10
	Ağac liflərinin qalxması və detalların yapışqandan qopması	100
	Rezin kütləsinə başqa qoşquların daxil edilməsi	30
	Üst hissədə çatların, yayılmaların və deformasiya olması	100
	Relyefdəki sürüşmələr, axmalar, burada olan dəqiqlik və yerdəyişmə relyefə görə naxışların sürüşməsi	30
	Daxili səthlərin yapışması	100
	Oyuncaqların sıxılması zamanı səs cihazlarının düşməsi	100
	Görünən yapışqan tikişinin 0,2 mm artıq olması	20
Rezin oyuncaqlar	Suyun səthində və bərk üfuqi səth üzərində dura bilməməsi	30
	Plasmolitdən hazırlanmış içi hava ilə doldurulmuş oyuncaqlarda nöqtəvari dəliklərin olması	100
	Hava ilə üfürülən oyuncaqlarda tikişin yaxalığında plyonkanın kəsilməsi	100

	Konstruksiyada, tikiş texnologiyasında, daxili detallardakı qüsurlar:	30
Yumşaq doldurulmuş oyuncaqlar	Oyuncağın içinin qeyri-bərabər doldurulması (yumrular, batıqlar)	100
	Məxmər parçadan və süni dəridəki tüklərin seyrəkliyi və ya parça-parça tökülməsi halları	30
	Baş detallarının (göz, qulaq və s.) cüzi gözə çarpan qeyri-simmetrik yerləşdirilməsi	20
Şüşədən düzəldilmiş oyuncaqlar (bəzəklər)	Oyuncağın oturacağında ayrılık, oyuncağın dayanıqsızlığı	100
	Səs cihazının işləməməsi	20
	Sonluqların şarnirlənməsi pozulmuşdur	50
Karton poliqrafik oyuncaqlar	Bəzək və oyuncaqların rənginin tökülməsi, applekasiyaların qopması, sınıqlar	30
	Şəklin azacıq sürüşməsi	100
	Kartonda ayrılar və qırışlar	100
Musiqili oyuncaqlar	Rəngin axması	100
	Oyun meydançasının deformasiyası	30
	Dilli nəfəs alətlərində səs oyuqlarına nisbətən dillərin yerinin dəyişməsi	100
	Kselefon və metalofonlarla metal düyməciklərin nöqsanı	20
	Nəfəs alətlərində hava axınını olması	100
	Alətin səs yüksəkliyinə və tembrinə görə səslənməsindəki qeyri-bərabərlik	100
	Klapən və dillərin batması	100
	Səslər batır, metal dillər titrəmir	
	Tikiş üzrə plastmas mundştukların qoşması və nəfəs alətlərindəki ağzı	

Oyuncaq gəlinclər	gen olan boruların tikişdən sökülməsi	100
	Süni liflərdə olan pariklər seyrəkləşmiş, əyilmiş və əyri tikilmişdir (hündür ya da aşağı)	20
	Səs cihazı işləmir	20
	Gözlərin sinxronluq balansının kəskin dəyişikliyi (gözlər eyni zamanda açılıb bağlanmır)	30
	Gəlinclərin göz mexanizminin qopub sıradan çıxması	100
	Gözlərin yan tərəfə hərəkəti yox dərəcəsidir	30
	Kipriklər seyrəkləşdirilmişdir	20
	Göz almacıqlarında hava qabarcıqları var	20
	Ölçüsü 10 sm-ə qədər gəlinclərin gözləri müxtəlif hündürlükdə çəkilib	20
	Göz oyuqlarının ölçüsü müxtəlifdir	100
	Gözlərin rəngli qişası müxtəlifdir	100
	Üst qatın alt astar rənginə qədər qopması	100
	Baş, əl və ayaqların oynaqla təmizlənməsinin pozulması	100

2.3. İstehlak bazarına daxil olan uşaq oyuncaqlarının keyfiyyətinin ekspertizası

Oyun uşağın əsas məşğuliyyətidir. Oyun vasitəsilə o, dünyanı tanıyır və inkişaf edir. Oyun uşağın yaşına uyğun olarsa, o zaman onun çox dəyərli köməyi olar. Məhz buna görə də uşaqların yaşından, cinsindən asılı olaraq daxil olan müxtəlif növlü oyuncaqların keyfiyyətinin ekspertizası ekspertlər tərəfindən dəqiq aparılmalıdır və bu oyuncaqların keyfiyyətinə müvafiq normativ sənədlərin göstəricilərinə uyğun tələblər qoyulmalıdır.

Bəs belə bir sual ortaya çıxır. 0-dan 5 yaşadək uşağın oyuncaqları necə olmalıdır?

6 ayınadək uşağın oyuncaqları çox sadə olur: çax-çax, zıncırov, top, şarlar, məzəli maskalar. Hissiyatı inkişaf etdirən müxtəlif formalı əşyalar. Fiziki inkişaf üçün gimnastika topu əldə etmək olar. Bu oyuncaq Sizə uzun zaman xidmət edəcək. Körpə ikən həmin topun üzərində uşağı Siz özünüz yuvarladacaqsınız (bu, əzəzlələr üçün xeyirli məşğələdir), bir qədər böyümüş uşaq onun üstündə özü tullanacaq və bu trenajorla xeyli məzəli oyunlar kəşf edəcək.

Bir yaşı üçün uyğun oyuncaqların sayı artacaq. Artıq əllər əşyanı saxlamaq və onu fəal şəkildə öyrənmək gücündədir. Fəal mərkəzlər, inkişaf etdirən panellər, qurulan oyuncaqlar yarayar. Vannada oyunlar dəstini əldə edin. İri halqaları olan piramida, kəndirli maşın, yuyulan səhifələri olan şəkili kitabçalar; metallofon və oyuncaq telefon artıq maraq doğurur. Uşaq əşyalı fəaliyyətə başlayır: qapaqlı qutular, qab-qacaq dəstləri, səbət gərək olacaq. İlk “dostlar” meydana gəlir: gəlinciklər, yumşaq oyuncaqlar. Bu yaş üçün nəzərdə tutulmuş trenajor: uşaq hiperaktiv deyilsə, onu “tullanacaq” trenajoruna, vestibulyar aparatını təkmilləşdirmək üçün isə yelləncəyə oturtmaq olar. Artıq Siz təhlükəSiz barmaq rəngləri, tabaşır, flomaster ala bilərsiniz. Ondan şedevr əsərlər gözləməyin, sadəcə, uşaq öz fəaliyyətinin nəticəsini görməyi xoşlayır. Bu mərhələdə bir-birinə keçilən

formalar, matryoşkalar, uyğun formalı dəlikləri və içliyi olan oyuncaqlar lazım gələcək. 2-3 hissədən ibarət tərkibli oyuncaqlar, kubiklər və qurulan bloklar əşyalarla manipulyasiya etmək hesabına təfəkkürün inkişaf etməsinə kömək edir. Belə oyuncaqlar indi çoxdur.

Dünyanın fəal şəkildə öyrənilməsi üçün əşya, adam, heyvan modelləri, sürücüsü olan və olmayan maşınlar kimi oyuncaqlar yarayar. Onlar öz əslinə oxşamalıdır. Yaşına həmin uyğun olan dəf, baraban, piano, fiştıriq və tütək kimi səsli əşyalar və musiqi alətlərinə də maraq böyüyür.

Balaca öz yeriməsini təkmilləşdirir. Onun üçün daha maraqlı olsun deyə ona tutacaqlı kəpənək və ya helikopter, kəndirli maşın kimi sürülən oyuncaq alın. Ayaqla itələnilib sürülən maşın-sankalar da ayaq əzələlərini inkişaf etdirməyə kömək edir.

2 yaşı üçün uşağın təfəkkürü daha da təkmilləşir. Buna görə də balaca tədricən əşyalarla manipulyasiya etməkdən kartlı oyunlara keçir. Cüt şəkilciklər, loto və digər qeyri-mürəkkəb inkişaf etdirən oyunlar. Barmaqla rəsm çəkməkdən fırça ilə çəkməyə keçmək olar. Daha çox xırda motorikanın inkişafına yönəlmiş oyunlar təklif edin. İpə keçirilən iri muncuq-şar dəsti almaq, balacanı plastilinlə tanış etmək olar. Artıq uşaq sadə pazlları və 3-4 hissədən ibarət kəsmə şəkilləri yığa bilər. Xalq oyuncaqlarından Boqorodsk “dəmirçilərini”, dənləyən toyuq, şalban mişarlayan ayıları almaq olar. Bu yaşda əşyalar arasında əlaqəni görmək və ondan istifadə etmək qabiliyyəti formalaşır. Bu oyuncaqlar isə bu əlaqəni əyani surətdə göstərir. Bununla yanaşı, onlar ekoloji cəhətdən yararlıdır və daha sonra digər oyunlarda istifadə olunaraq uşaqla bərabər “böyüyür”. Süjet-rol oyunları meydana gəlir, odur ki, bu zaman mebel, nəqliyyat, məişət əşyalarının kiçildilmiş surətləri, “bərbərxana”, mətbəx”, “həkim” dəstləri çox aktualdır. Küçədə oynamaq üçün qəlib və xəkəndaz dəsti, top lazım olacaq. Gözəyarı ölçmə və hərəkətlərin koordinasiyası qabiliyyətini inkişaf etdirmək üçün adi keql və “Halqa atma” oyunları daha yararlıdır.

2-3 yaşında uşağın oyun fəaliyyəti mürəkkəbləşir, ancaq prinsipial cəhətcə dəyişmir. Gəlinciklərə fəsilə uyğun geyim lazım olur, heyvanları balaları var. Uşağa oyuncaq saat və ev modelini, gəlincik üçün araba və çarpayı bağışlamaq olar. Balacanın mənimsədiyi musiqi alətlərinə klavesin və dodaq qarmonu əlavə oluna olar. Məntiqi təfəkkürün inkişafı üçün uşaq dominosu yarayar, üçyaşlı uşaqlar 20-30 detaldan ibarət pazl yığa bilər. Teatr üçün gəlinciklər, maskarad kostyumları uşağın marağına səbəb ola bilər. Bütün bunlar fantaziyanı və artistik qabiliyyəti inkişaf etdirə bilər. Uşağın hərəkətlərinin koordinasiyası ona üçtəkərli velosiped sürməyi mükəmməl sürətdə öyrənməyə imkan verir. Balaca artıq uşaq qayçısı ilə kəsməyi bacarır.

4-5 yaşında uşaq üçün ən müxtəlif oyunlar münasibdir. Konstruktorkar, qaytanlama oyunları və uşaq yaradıcılığı üçün sadə dəstlər xırda motorikanın inkişafı üçün yararlıdır. Uşaqlar maraqla rəsm çəkir, rəngləyir, yapır, kəsir. Onlar hərf və rəqəmlərlə tanışdır. Uşağın fiziki inkişafı 4-təkərli velosiped, sankə, ayaq çarxları da sürməyə imkan verir. Yayda uşaq artıq üzgüçülüüyü öyrənməyə başlaya bilər.

Körpə uşaqlara oyuncaq alarkən bir sıra amilləri nəzərə almaq vacibdir. Elə oyuncaqlar seçilməlidir ki, onlar ilk növbədə körpənin hissiyyat orqanlarının inkişafına təsir göstərsin. Oyuncaqlar ilk növbədə yumşaq olmalı, uşağı rahatlıq gətirməlidir. Körpələrə elə oyuncaqlar seçilməlidir ki, dişləyə bilsinlər. Bundan başqa, oyuncaqların parlaq rəngdə olması da əhəmiyyətlidir. Daha yaxşı olardı ki, rəngli oyuncaq həm də səs çıxarsın. Bir yaşlı körpələr üçün 3-4 ədəd piramida formalı oyuncaqların alınması məqsədəuyğundur. Belə oyuncaqlarla körpə daha yaxşı yatır. Bundan başqa, belə oyuncaqlar körpələrdə səliqəlilik və müstəqillik kimi keyfiyyətlərin formalaşmasına şərait yaradır. Çox yaxşı olardı ki, bu yaşında körpənin mənzildə öz oyuncaq güşəsi olsun.

Üç yaşında uşağın oyuncaq dəsti genişlənir. Parlaq, rəngarəng, dəqiq formalı oyuncaqlara sadə konstruksiyalı oyuncaqlar əlavə olunmalıdır. Belə konstruksiyalı

oyuncaqları uşaqlar valideynlərilə birlikdə yığır və sadə əşyalardan maraqlı fiqurlar hazırlamaq mümkündür. Bu yaşında uşaq real həyat vəziyyətlərinə qarşı maraq göstərir və öyrənir ki, valideynləri ixtisas sahibdirlər və həyatda, o cümlədən iş prosesində problemlərlə qarşılaşırlar və onları həll etməyə çalışırlar. Buna görə də, uşaq oyun zamanı hər şeydən əvvəl həyatdan götürülmüş rolları-mühəndis, həkim və ya polis rollarını oynamağa çalışırlar. Bu yaşda oyuncaqların həcmi də böyük olmalıdırlar. Yadda saxlamaq lazımdır ki, uşağın real həyat vəziyyətlərilə maraqlanması onun inkişaf mərhələsində yeni emosiyaların yaranmasını və sosial adaptasiyasının başlanmasını sübut edir.

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

«Uşaq oyuncaqlarının sanitar-gigiyenik xassələrinin ekspertizası» adlı buraxılış işi mədəni mallar qrupuna daxil olan oyuncaqlardan bəhs edir. Bu qrup mallar gələcəyimiz olan uşaqların ağılının, psixologiyasının, tərbiyəsinin formalaşmasında əsas vasitədir.

Buraxılış işində oyuncaqların təsnifatı və çeşidi göstərilərək, onların hansı əlamətlərə görə təsnifləşdiyi göstərilmişdir. Oyuncaqlar yaş təyinatına və xam materialına görə təsnifləşdirilir. Bundan başqa, oyuncaqların pedaqoji təsnifatına görə də təsnifləşdirmənin böyük əhəmiyyəti vardır.

Bu halda növ və çeşidin ayrılması daha dəqiq olur. Bu göstəricisinə görə oyuncaqlar didaktik, sensor mühərrikli, yaradıcı, teatral, musiqili və s. qruplara bölünür.

Oyuncaqların ticarət təsnifləşdirilməsinə görə erkən yaşlı uşaqlar üçün, hərəkət və idman oyunları üçün stolüstü oyuncaqlar, əmək oyuncaqları, musiqi oyuncaqları, teatr-bayram-karnaval oyuncaqları, yolka oyuncaqları və kollektiv oyuncaqlar kimi təsnifləşdirilir.

Xam materialına görə oyuncaqlar aşağıdakı qrupa bölünürlər:

1. Ağac oyuncaqları;
2. Metal oyuncaqlar;
3. Yumşaq doldurulmuş oyuncaqlar və kuklalar;
4. Kartondan olan oyuncaqlar;
5. Keramikadan olan oyuncaqlar;
6. Poliqrafiya oyuncaqları;
7. Sellüloid və başqa plastik kütlədən olan oyuncaqlar;
8. Rezin oyuncaqlar;;
9. Yolka oyuncaqları.

Buraxılış işində bu xam materialdan hazırlanmış oyuncaqların çeşidinin necə də rəngarəng olduğu qeyd olunmuşdur.

Həmçinin buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, müasir dövrdə plastik kütlədən olan oyuncaqlardan daha geniş istifadə edilir ki, bu da kimya sənayesinin inkişafı ilə bağlıdır.

Oyuncaqların keyfiyyətinə verilən tələblər başqa mallara verilən tələblər kimidir. Onlar da mütləq öz təyinatına uyğun olaraq, estetik, ergonomik və sanitarijiyena tələblərinə cavab verməlidirlər. Oyuncaqlar uşağın tərbiyə məqsədini güdməməlidir, özünün məzmununa, forma və rəngininə, boyanmasına, cəlb etməsinə görə uşağı maraqlandırmalıdır. Oyuncaqlar yeni məmulatları dərk etməyə, düşünməyə kömək etməlidir, həmçinin ailədə və məişətdə onlardan necə tətbiq edildiyini düşünməyə kömək etməlidir. Oyuncaqlara olan pedaqoji tələblərdən biri onun uşağı elmi cəhətdən düşündürməsidir.

Oyuncaqlara olan estetik tələb, uşaqlarda estetik hissiyyatı inkişaf etdirir və bədii zövqü yaradır.

Oyuncaqların hazırlanması üçün yalnız tərkibində insan sağlamlığına ziyan gətirə biləcək zəhərli maddələr olmayan, qoxusuz materiallardan istifadə edilməlidir.

Oyuncaqların əsas keyfiyyət göstəriciləri bunlardır:

- düzgün forma, kənarları düz, iti tilləri olmayan, çatsız, düzgün, hamar rəngə malik olmalıdır.

Ümumiyyətlə, oyuncaqların keyfiyyətinin ekspertizası zamanı rast gəlinən nöqsanları aşağıdakı kimi qruplaşdırırlar:

- mexaniki xarakterli, istehsal xarakterli nöqsanlar, pas ləkələri, mürəkkəb ləkələri, xəttlər, cihazlar və su ləkələri, çirklənmədən əmələ gələn ləkələr, sınıq.

Oyuncaqlarda olan bu nöqsanları aşkar etmək üçün onların ekspertizası aparılır.

Oyuncaqların ekspertizası bağlanmış müqavilənin texniki şərtlərinə və alınmış mal nümunələrinə uyğun olaraq aparılır. Ekspertiza zamanı nümunələrin seçilməsi

bilavasitə ekspertlər tərəfindən aparılır. Eyniadlı 3 nümunə götürülür: birincisi – laboratoriyada yoxlanması üçün; ikincisi – ekspertiza sifarişçisi üçün; üçüncüsü isə – arbitraj tədqiqatları aparmaq üçün.

Mal partiyasının və ayrılıqda malların keyfiyyətinin itirilmə faizi ancaq o halda müəyyən edilir ki, bağlanan müqavilələrdə bu haqda göstərici olsun. Mən oyuncaqların keyfiyyət itkisi faizinin istehsal xarakterli nöqsanlara görə nə qədər, yəni neçə faiz olduğu haqqında cədvəllər vermişəm. Bu cədvəllərə nəzər saldıqda görmək olur ki, oyuncağın nöqsanı o qədər böyük olur ki, o 100%-li nöqsan hesab edilir.

Bütün bu deyilənlərdən nəticə çıxararaq aşağıdakı təkliflərimi irəli sürürəm:

1. Oyuncaqlarla, bildiyimiz kimi, daha çox uşaqlar təmasda olur. Buna görə də onların materialı tamamilə zərərsiz, tez təmizlənən və dezinfeksiya edilən olmalıdır. Buna görə də yaxşı olardı ki, oyuncaqlar heç bir zərəri olmayan plastik kütlə, rezin və ağacdan hazırlansın.
2. Ağacdan hazırlanan oyuncaqlar üçün sağlam, çürüksüz və quru material istifadə olunmalıdır. Çünki ağac nə qədər quru və sıx olarsa, bir o qədər bakteriyaya məruz qalmır, həmçinin nəm ağacdan hazırlanmış oyuncaq tez quruyur və nəticədə oyuncaqda çatlar əmələ gəlir və bu hissə tozla dolur.
3. Metaldan olan oyuncaqların tam emal edilməsi vacibdir. Ona görə ki, metaldan olan oyuncaqların kənarı (əgər yaxşı emal olunmazsa) kəsici olur. Bu da uşaqların onlara oynadığı zaman xəsarət yetirə bilər.
4. Nəqliyyat oyuncaqlarında qapılar rahat açılan, təkərlər sərbəst, bir-birinə dəymədən, ox üzərində əsmədən fırlanmalıdır.
5. Bəzi oyuncaqlarda rənglənmənin düzgün aparılması onlarda rəng qarışıqlığını, şiş, qırıq yaradır. Odur ki, oyuncaqların səthi hamar rənglənməlidir ki, onun üzərində qeyd etdiyimiz nöqsanlar olmasın.
6. Vaxtı ilə respublikamızda Bakı oyuncaq fabriki fəaliyyət göstərirdi. Bu fabrikdə hal-hazırda az da olsa, oyuncaq istehsal edilir. Buna görə də xalqın, əhalinin tələbatını ödəmək üçün respublikamıza kənar ölkələrdən,

xaricdən mal daxil olur. Həmin bu malların qiyməti də, təbii ki, baha olacaqdır. Əgər Bakı oyuncaq fabriki tam gücü ilə fəaliyyətə başlayarsa, gələcəyimiz olan uşaqların hamısı öz zövqlərinə uyğun olan oyuncaqların ucuz qiymətə əldə edə bilərlər. Bizim respublikamızda xammal kifayət qədərdir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

1. Həsənov Ə.P., Osmanov T.R., Həsənov N.N. və b. Mədəni-məişət təyinatlı malların ekspertizası. I hissə. (Dərslik). Bakı, “İqtisad Universiteti” Nəşriyyatı, 2014.
2. Həsənov Ə.P., Osmanov T.R., Həsənov N.N. və b. Mədəni-məişət təyinatlı malların ekspertizası. I hissə. (Dərslik). Bakı, “İqtisad Universiteti” Nəşriyyatı, 2014.
3. Həsənov Ə.P., Osmanov T.R., Həsənov N.N. və b. Qeyri-ərzaq mallarının ekspertizasının praktikumu. (Dərslik). Bakı, “İqtisad Universiteti” Nəşriyyatı, 2014.
4. Osmanov T.R. Qeyri-ərzaq mallarının əmtəəşünaslığı və ekspertizasının əsasları. (Dərslik). Bakı, “İqtisad Universiteti” Nəşriyyatı, 2014.
5. Ə.P.Həsənov və başqaları. «Qeyri-ərzaq mallarının ekspertizası» II hissə 2006.
6. Ə.P.Həsənov və başqaları. «Oyuncaqların ekspertizası» Metodik göstəriş. 2010
7. Azərbaycan Respublikasının statistik məlumatları. Bakı, 2003.
8. İ.D.Dmitriyev «Oyuncaqlar və yolka bəzəkləri».
9. Л.В.Бейстрцченко, М.В.Филатова «Окраска и роспись игрушек». Москва, ВКИ 1986
10. İ.V.Jukov «Oyuncaqlar». Moskva «Ekonomika»,1990.
11. Л.М.Ейделс, А.Л.Толкачов «Зарубежная игрушка». Москва «Госбытиздат», 1993
12. N.V.Naqayeva. «Oyuncaqların ticarəti». 1983.
13. T.S.Ostanovski. «Mədəni mallar əmtəəşünaslığı». Moskva, «Ekonomika», 1981.
14. T.S.Ostanovski. «Mədəni mallar əmtəəşünaslığı». Moskva «Ekonomika», 1986.

15. V.A.Baybekov, V.A.Kovalyova, A.F.Matsko. «Mədəni mallar əmtəşünaslığı». Moskva «Ekonomika», 1972.
16. Ə.P.Həsənov, C.M.Vəliməmmədov. «Əmtəşünaslığın qısa kursu» Bakı 1996.
17. Ə.P.Həsənov və başqaları. «Ekspertizanın əsasları» Bakı 2003.
18. İnternet məlumatları 2011.